

BÖRZSÖNYI HELIKON

Irodalmi-művészeti folyóirat

III. évfolyam 2. szám, 2008. február

Ferenczy Kristóf: Holdtál (kerámia)

Tartalom:

- 3.-5. o.: Expediál(t) Európa; *(Németh Péter Mikola verse)*
6. o.: Ölelések, lobogások, kézfogások; *(Ketykó István verse)*
8.-16. o.: Mazsolák az esztétika köréből; *(Handó Péter írása)*
18. o.: Szobor a Dunánál, balra; *(Egry Artúr verse)*
20. o.: Nyilatkozat; *(Székács László verse)*
20.-35. o.: Werbőczy István faluja: Alsópetény; *(Végh József képes helytörténeti írása)*
36. o.: liturgia Garcia Lorca szelleméhez; *(Szájbely Zsolt verse)*
38.-39. o.: Szerencsekő; *(Cserepes Andrea (Csandi) meséje)*
40. o.: Nyugalmat nem leltem; *(Móritz Mátyás verse)*
42.-44. o.: Kalliopé kosarában; *(Cegléd József Kázmér rovata)*
46.-50. o.: 1552: XXII: XXIII: XXIV: rész; *(Százdi Sztakó Zsolt regénye folytatásokban)*
52.-56. o.: Erdélyi éjszaka 2. ; *(Szőke Mária-Magdolna balladája)*
58. o.: Kisvárosi este; *(Hörömpő Gergely verse)*
60.-61. o.: Amikor a smasszer megmarkolta a gumibotot; várakozás a semmire; *(Szikra János versei)*
62. o.: Könyvajánló;
64.-66. o.: Auditor: Három és fél; Csirkenyomok; *(Szávai Attila írásai)*
68.-69. o.: Nagyorosziba került a Jókai díj; *(Beszámoló)*
70. o.: Felhívás;
71. o.: Impresszum;

A lapszámunkat a Kutasón élő és alkotó **Ferenczy Kristóf** mives kerámiáinak képeivel díszítettük. Köszönet a képek közlési jogáért. A Szerk.

Ferenczy Kristóf:

- 1974-ben született Miskolcon,
- autodidakta,
- mestere: Alle Terézia festőművész,
- tevékenység: kerámia, tervezés, grafika.
- munkahely: Ferenczy Kerámia Stúdió

Kiállítások: XVI. Nyári tárlat Balassagyarmat, Pásztó, Iparművészeti Múzeum, Magyar Kézművesség Kiállítás csop. 2005.,

43db zsûrizett kerámiával, 6 lektoráltatott településcímmel rendelkezik
/Cserháthaláp, Galgaguta, Herencsény, Kutasó, Becske, Szanda/

Címe: 3066 Kutasó, Ady Endre u. 14. T/fax: 32/ 381-031,

E-mail: kristopfer@freemail.hu

Képek: Címlap; 7. o.; 17. o.; 19. o.; 21. o.; 37. o.; 41. o.; 45. o.; 51. o.; 57. o.; 59. o.; 63. o.; 67. o.; Hátsó borító;

NÉMETH PÉTER MIKOLA

EXPEDIÁL(t) EURÓPA

izland
írország
anglia
hollandia határos németországgal és belgiummal
belgium határos hollandiával, németországgal, luxemburggal
és franciaországgal
luxemburg határos belgiummal, németországgal és franciaországgal
franciaország határos belgiummal, luxemburggal, németországgal,
svájjal, olaszországgal, monacoval, andorával és spanyolországgal
monaco határos franciaországgal
andora határos franciaországgal és spanyolországgal
spanyolország határos franciaországgal, andorával és portugáliával
portugália határos spanyolországgal
olaszország határos vatikánnal, san marinoval, szlovéniával,
ausztriával, svájjal és franciákkal
vaticán határos olaszországgal
san marino határos olaszországgal
szlovénia határos olaszországgal, ausztriával, magyarországgal
és horvátországgal
svájc határos olaszországgal, franciaországgal, németországgal,
ausztriával és liechtensteinnel
liechtenstein határos svájjal és ausztriával
ausztria határos svájjal, liechtensteinnel, olaszországgal,
szlovéniával, magyarországgal, szlovákiával, csehországgal
és németországgal
németország határos lengyelországgal, csehországgal, ausztriával,
svájjal, franciaországgal, belgiummal, luxemburggal,
hollandiával és dániával
luxemburg határos franciaországgal, belgiummal és németországgal
dánia határos németországgal
norvégia határos svédországgal, finnországgal és oroszországgal
svédország határos norvégiával és finnországgal
finnország határos svédországgal, norvégiával és oroszországgal
oroszország határos finnországgal, norvégiával, észtországgal,
lettországgal, - litvániával, lengyelországgal - fehéroroszországgal,
ukrajnával, grúziával, azerbajdzsánnal, kazahsztánnal
mongóliával, kínával és észak-koreával
észtország határos oroszországgal és lettországgal
lettország határos észtországgal, oroszországgal, fehéroroszországgal
és litvániával
litvánia határos lettországgal, oroszországgal, lengyelországgal
és fehéroroszországgal

*fehéroroszország határos oroszországgal, ukrájnával, lengyelországgal
litvániával és lettországgal
ukrajna határos magyarországgal, szlovákiával, lengyelországgal,
fehéroroszországgal, oroszországgal, romániával és moldovával
lengyelország határos - oroszországgal -, litvániával, fehéroroszországgal
ukrajnával, szlovákiával, csehországgal és németországgal
csehország határos szlovákiával, ausztriával, németországgal
és lengyelországgal
szlovákia határos csehországgal ausztriával, lengyelországgal,
ukrajnával és magyarországgal,
magyarország határos szlovéniával, horvátországgal, szerbiával,
ausztriával, szlovákiával, ukrájnával és romániával
románia határos szerbiával, magyarországgal, ukrájnával,
bulgáriával és moldovával
moldova határos ukrájnával és romániával
bulgária határos romániával, törökországgal, görögországgal,
macedóniával és szerbiával
szerbia határos bosznia-hercegovinával, horvátországgal,
magyarországgal, romániával, bulgáriával, koszovóval
macedóniával és montenegróval,
montenegró határos bosznia-hercegovinával, szerbiával,
albániával és koszovóval
koszovó határos szerbiával, macedóniával, bosznia-hercegovinával,
albániával és bosznia-hercegovinával
bosznia-hercegovina határos montenegróval, szerbiával
és horvátországgal,
horvátország határos szlovéniával, magyarországgal, szerbiával,
montenegróval és bosznia-hercegovinával
bosznia-hercegovina határos horvátországgal szerbiával és montenegróval
albánia határos montenegróval, koszovóval görögországgal és macedóniával
macedónia határos albániával, koszovóval bulgáriával, szerbiával
és görögországgal
görögország határos albániával, macedóniával, bulgáriával és törökországgal
törökország határos bulgáriával, görögországgal, grúziával, örményországgal,
iránnal, irakkal és szíriával...*

*magyarország határos szlovéniával, horvátországgal, szerbiával,
ausztriával, szlovákiával, ukrájnával és romániával
románia határos szerbiával, magyarországgal, ukrájnával,
bulgáriával és moldovával
moldova határos ukrájnával és romániával
bulgária határos romániával, törökországgal, görögországgal,
macedóniával és szerbiával
szerbia határos bulgáriával, romániával, koszovóval,
macedóniával, bosznia-hercegovinával, magyarországgal,
horvátországgal és montenegróval
montenegró határos bosznia-hercegovinával, szerbiával,
albániával és koszovóval
koszovó határos szerbiával, macedóniával, bosznia-hercegovinával,*

*albániával és bosznia-hercegovinával
bosznia-hercegovina határos montenegróval, szerbiával
és horvátországgal
horvátország határos szlovéniával, magyarországgal, szerbiával,
montenegróval és bosznia-hercegovinával
bosznia-hercegovina határos horvátországgal, szerbiával
és montenegróval
albánia határos montenegróval, koszóvóval görögországgal
és macedóniával
macedónia határos albániával, koszovóval bulgáriával, szerbiával
és görögországgal
görögország határos albániával, macedóniával, bulgáriával
és törökországgal
törökország határos bulgáriával, görögországgal, grúziával,
örményországgal, iránnal, irakkal és szíriával
grúzia határos oroszországgal, azerbajdzsánnal, törökországgal,
és örményországgal
örményország határos grúziával, azerbajdzsánnal, törökországgal,
irakkal és iránnal
azerbajdzsán határos oroszországgal, grúziával, örményországgal,
irakkal és iránnal*

(Elhangzott: *Arnold Drayblett* zenéjére *Expanzió V.* Vác, 1993.07.03. >< Magyar Műhely találkozón> Keszthely 08.27. >< *Expanzió VI.* magyar – szlovák – orosz - román – szerb és német nyelven az aktuális Európa térkép felfestése közben> Vác, 1994. 07.05) >< *Expanzió X.* *Paleo Acid* élő zenéjére az *Ipoly* határfolyón úszó *Kolowráth - vastepsin a Duna – Ipoly torkolat* valamint az *Ipolydamásd – Helemba /Chlaba közötti HíDig* tartó szakaszon.
(Ismételten tovább írva *KOSZOVÓ függetlensége kikiáltása napján: 2008. február 17-én, vasárnap 17 órakor*)

(EXPEDIÁL/T/ EURÓPA : az a változó versfolyam, örökmozgó” textus, amely Gerhard Rühm 1972-ben írt Európa című versére adható válasz-folytatás, repetitív költemény. Elsőként annak az abszurditásnak gesztusértékű megszüntetése, mikor is Németország határossága megszűnik Németországgal, miközben nem sokkal később a Szovjetunió felbomlásával Oroszország határos lesz Észtországgal, Lettországgal, Litvániával, Fehéroroszországgal, Ukrajnával, Grúziával, Azerbajdzsánnal, Kazahsztánnal stb; Szlovákia Csehországgal, Szlovénia Horvátországgal, Kis Jugoszlávia Bosznia - Hercegovinával, Szerbia Koszovóval stb.. Ebben az esetben olyan konkrét lírai művel van dolgunk, amely az újra egységesülő Európában, a határok változásával, illetve megszűnésével természeténél fogva, írójától függetlenül is folyamatosan mobilizálja, tovább írja önmagát a történelemben, avagy a történelmietlen valóságban. Az ezredforduló cezúrája egy soha vissza nem térő alakalom arra, hogy úgy expedáljuk = „továbbítsuk” a mai Európánkat, ahogyan az volt, illetve van. Lassan eljön az ideje annak is, hogy egy olyan kötet-csomagot tegyünk közzé, adjunk át a harmadik évezred nemzedékeinek, amelyben Európa összes lehetséges élő nyelvén pontos láttelepet, helyzetjelentést adunk változó kontinensünkről.

Kedves költőtársaim, tisztelt versolvasók! Legyünk alkotótársak. Ha kedvük tartja és idejük is engedi, úgy szíveskedjenek az itt közreadott versszöveget beszélt nyelvükre lefordítani, anya- és apanyelvükre mindenképp előt, és visszaküldeni azt az alábbi címre: H - 2601 Vác, Pf.74. Tel: 00-36 - 27/314 - 180 – Fax: 06 -27/370 - 104 E - mail: mycoola @ freemail. hu)

KETTKÓ ISTVÁN

Ölelések, lobogások, kézfogások

Nem az erőtlen ölelések

- felröppent madarak

váratlan zuhanásai -

nem a fáradt lobogások

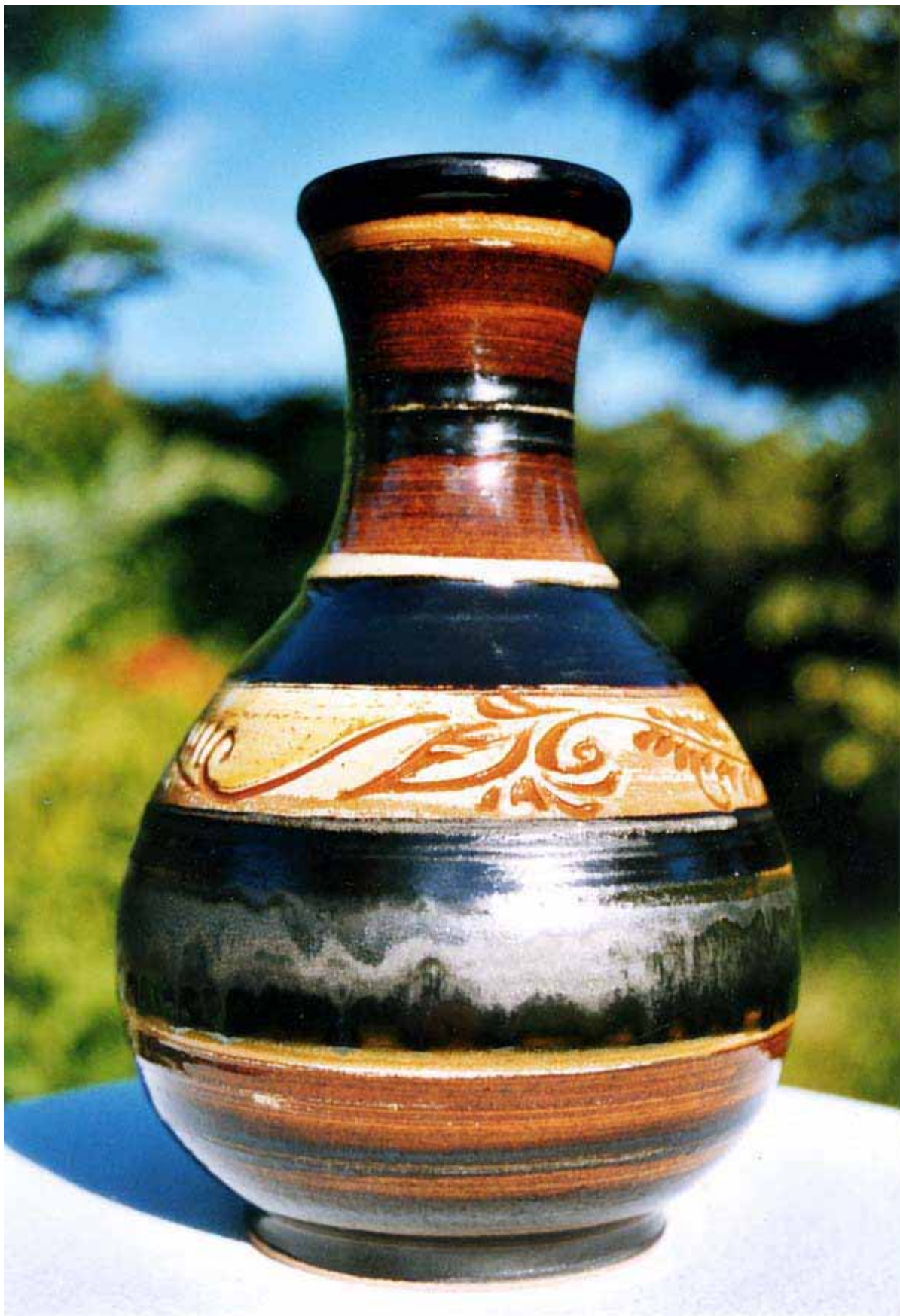
- elfújtt lángok

halk sírásai -

hanem a félúton megállt kézfogások

tudnak fájni igazán...

Verőcsmaros - Balassagyarmat ,1978. február 19.

Hagyma (kerámia)

HANDÓ PÉTER

Mazsolák az esztétika köréből

Esztétikai látvány

Van-e a művészeti tárgyak látásában valami speciális, minden más dolog nézésétől megkülönböztethető vonás? – teszi fel a kérdést húsz év katedrai megmérettetés után Maquet 1986-ban.

Válasza – ha nem akar csalódást okozni – csak igen lehet: „a néző és a műtárgy közti vizuális viszony jellegzetes mentális jelenség.” (Maquet 2003: 37) Tehát nem mentes a szubjektivitástól.

Vajon lehet-e a műalkotás szemlélete ez esetben tudományos, kritikai megismerés? Akad-e olyan stratégia, amely biztosítja a szisztematikus felépítettséget és a kognitív érvényességet?

Bármennyire is igaz, hogy „a kritikai és az általános megismerés szembeállítható... a kritikai tudás mégiscsak a mindennapos megismerésben, a józan ész módszereiben gyökerezik.” (Maquet 2003: 38) A műtárgy megértése – a dolgok általános szemléletétől való nézési különbözősége ellenére – a hétköznapi létezésből nyeri alapját. Ebből következően három lehetőség (és ezek kombinációja) adódik a műelemző számára:

1. hivatkozás a tapasztalatra;
2. a közös nyelvre;
3. a szakemberek véleményével való „azonosulás”.

Az „emlékezetünkben összegyűjtött tapasztalat”-ra történő hivatkozás egyfajta belső visszhangja a műalkotásnak, melynek révén „meg tudunk érteni másokban végbemenő érzéseket, indulatokat és folyamatokat.” (Maquet 2003: 38)

„A mentális állapotok... közös nyelven keresztüli megközelítése megerősíti személyes belső élményünket...” (Maquet 2003: 43), nem nyilvánvaló összefüggéseket tár fel.

A szakemberek által mondottak tudomásulvétele a műtárgy kritikai megismerése esetén csak akkor valósul meg, ha a *belső visszhang* és a *nyelvi azonosság* már teljesült, s ez bizonyos mérvű analógitást mutat a szakemberek esztétikai értékelésével.

Az esztétikai viselkedés – Harold Osborne nyomán – nyolc jellemzővel írható le:

1. keretbe foglalja tárgyát;
2. tárgya iránt intellektuális érdeklődést mutat;
3. tárgyát egészként fogja fel;
4. szemléletében az „itt és most” nyugalma és elkülönülése érvényesül;
5. mentes a képzelet meditatív álmodozásaitól és játékaitól;
6. a tárgy megjelenését, s nem meglétét vizsgálja;
7. a tárggyal való azonosulása során elvesz az idő, a tér és a testi való;
8. „az esztétikai figyelem irányulhat bármire, de nem tartható fenn azon túl, amit a tárgy igazol.” (Maquet 2003: 45)

Maquet szerint belátható, „hogya a műalkotásokra adott mentális válaszaink nem sajátosságok vagy kivételesek. (...) az esztétikai tárgy... a szemlélőben figyelemteli, nondiszkurzív és érdeknélküli víziót kelt és tart fenn.” (Maquet 2003: 45)

Napjainkra azonban a művészet kereskedelem-, „érdekelt” árucikké vált. Ez is rávilágít arra: „nem minden műtárgy művészet, és nem minden „művészi minőségű” tárgy műtárgy..., a titokzatos „művészi minőség” valójában az esztétikai minőség.” (Maquet 2003: 46)

„Sín”-tér

Ha az országutat járja az ember, elgázolt állatok különböző széthordási stádiumban lévő cafatjaival találkozhat, sínre vagy a sínek közé azonban ritkán merészkedik, s ha az elkerülhetetlen vagy az öngyilkossági szándék nem sodorja a vonat közlekedési mezsgyéjére, nem is igen él ezzel a lehetőséggel. A „sín”-tér félelmetes helyként exponenciálódik.

Földi Péter: Macska a vasúti sínen 1995-96 (107 x 187 cm, olaj, vászon, farost)

A macska a nőiesség démonikus és alvilági aspektusát szimbolizálja (Hoppál 1990: 146). A magyar néphitben a macska a boszorkány hátasa, szolgálja és megjelenési formája (Hoppál 1990: 147). Az egyiptomi Bástet macskaistennő a szerelem, az öröm és a zene patrónusa volt (Hoppál 1990: 146), ami némileg árnyalhatja a „sínen-levés” problematikáját.

Földi Péter – a somoskőújfalusi Munkácsi- és Kossuth-díjas festőművész – *Macska a vasúti sínen* című alkotása már a festékre érzékeny ember teremtménye, ezért a központi figurája magában hordozhatja a festészet iránti kiolthatatlan szerelem és e szerelemben rejlő végzetszerűség lehetőségét. Ez a végzetszerűség démonikus és alvilági. Magában rejtje a halálról való tudást és a halál felé vezető utat, illetve egyensúlyozást. Mindezt megerősíti a bal hátsó combtőn húzódó vérpiros sáv és hermetikus folytatása a talpfán.¹ Úgy tűnik, a macska hét életéből egyet lehasított a vonat, s a maradék hat is bizonytalan. A festmény lehetséges olvasatát árnyalja – mint azt Supka Magdolna jelzi – az alkotó huszonéves rokonának sínek közti tragédiája, de nem oldja meg. A sín egyenessége, pártalan- és parttalansága ellentmondásban áll a rajta taposó transzcendens lény bizonytalan lavírozásával, veszélykeresésével. A macska – tudva azt, amit a művész –, ha belepusztul is, sínen van, s nincs vonat – vagy festék – amely eltántoríthatná attól, hogy sínen is maradjon.

Az esztétikai látásmód mint kontempláció

A kontempláció szemlélődés, elmélkedés, gondolkodás (Bakos 1984: 454) értelemmel van jelen a magyarországi szóhasználatban. Maquet ettől eltérő módon a kontemplációt a meditáció „elmélkedés- és gondolkodásmentes” tárgyánézésével azonosítja, s kijelenti, hogy a meditáció és az esztétikai látásmód között „tapasztalati szinten lényegi hasonlóság van...” (Maquet 2003: 63) Mindkettő koncentrációt igényel, tárgyra való nondiszkurzív odafigyelést, érzelmi kicsapongás- és vágymentességet. A koncentráció mentális előfeltétele a kapzsiságon, vágyakozáson és ragaszkodáson fölülemelkedő erény. Ebben az összefüggésben a figyelemnek a látható objektumon kell stabilizálnia, amelynek három lehetséges módja van:

1. a szubjektum elmerül az objektumban (Maquet 2003: 65);
2. „a tárgy képe elfoglalja a néző tudatának mezejét...” (Maquet 2003: 65);
3. „a szubjektum és az objektum eggyé válik.” (Maquet 2003: 65)

Harold Osborn nyomán „ha az esztétikai találkozás sikeres, »többé nem vagyunk teljesen öntudatunknál...«” (Maquet 2003: 65) Ez a megváltozott tudatállapot a belső megértés, az intuíciók, az éleslátás és hirtelen megvilágosodás lehetőségét nyitja meg. Ám ez lehet-e megbízható, hiteles és elfogadható egy kutatás számára?

A meditációs iskolák gyakorlatában már létezik egy bevált módszer, „az indirekt ellenőrzési mód: az oktató tudja, hogyan kell ezeket a képességeket elsajátítani, mivel van egy lejegyzett fejlődési út, s tudja, hogy melyek a fejlődés lépcsőfokai, melyek a tanítvány fejlődésének jelei. A tanuló nem tudja illúziókkal becsapni mesterét.” (Maquet 2003: 67) (Kérdés, hogy az esztétikai látásmód ellenőrizhetősége van-e ennyire kidolgozott az európai kultúrkörben? S vajon léteznek-e a művészet szemlélésébe beavatott mesterek?)

A Föld „civilizált” területén az „én” és a „világ” közti különbségtétel a társadalmi kommunikáció alapfeltétele. (Maquet 2003: 68) Ez a kettősség teszi lehetővé a közös nyelvet, a kapcsolatot, azt, hogy az egyed léte egyáltalán elfogadott legyen.

„A mindennapi életben három alapvető megközelítés létezik: a cselekvés, a megismerés és az érzés. Cselekvő módon akkor közelítjük meg a világot, amikor meg akarjuk változtatni...” (Maquet 2003: 68), tehát hatalmat, befolyást, biztonságot áhítunk. A megismerés jellemzője a triviális, vagy spekulatív, vagy tudományos módszereket alkalmazó tudatosság, amely megérteni szeretne, s ezáltal előkészíteni a cselekvést. „Az érzés... egyfajta indulati tudatállapot... amit általában kellemes vagy kellemetlen élmények kísérnek...” (Maquet 2003: 68), s ez generálja az emberben a megismerni-vágyást. Az esztétikai élmény – Maquet-i interpretálásban – nem cselekvő, mert nem akarja megváltoztatni a világot, nem kognitív, mivel nondiszkurzivitás, nonverbalitás és holizmus jellemzi; kizárja az önérdeteket, ugyanakkor intuitív és kontemplatív, valamint sok kulturális hagyományban föllelhető.

„Tér”-háló

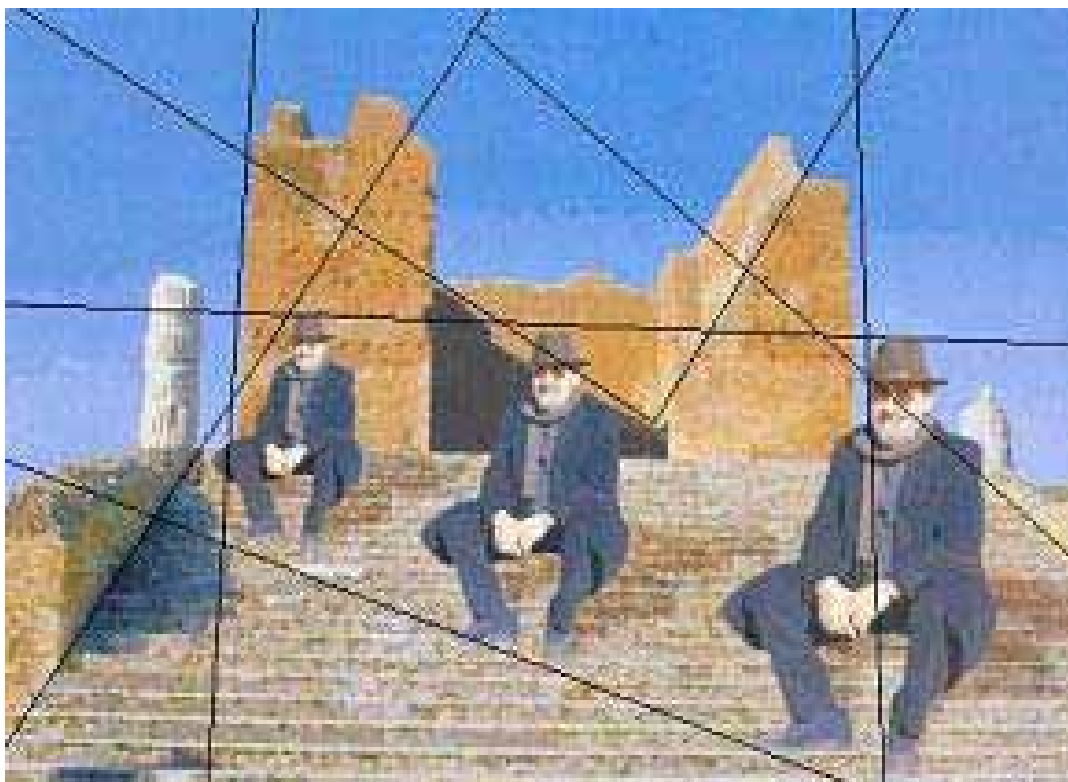

Németh Géza: Futurista önarckép 2002 (50 x 70 cm, digitális montázs)

A vállalkozás több mint merész: szavakba önteni azt, ami nem szabad, hogy kilépjen vizuális jelenvaló létéből. Ugyanakkor több mint pusztán szellemi erőpróba: téridő-kontinuitáson kívüli kaland időben és térben zajló verbális kivetülése.

A probléma Maquet-i: hogyan lehet mások számára is érthetővé nevesíteni, vagy fogalommal tenni egy műtárgy első – érzések és szellemi relációk előtti – intuícióját? Milyen módon lehet beszélni – tapasztalati, nyelvi, szakismereti – hivatkozások nélkül?

Dadogásom nem alaptalan, hiszen nézésemhez számtalan szemüveget kaptam a világtól, ám ez esetben egyik sem eléggé megfelelő. Miképpen törjem fel a kép kódját? S ha feltöröm, abba a mediterrán miliőbe lépek-e be, amelyben önmagát megháromszorozva, télhez bugyoláltan, mégis mosolyogva ül az ember? A szemüveg mögül huncutul visszanéző szem vajon nem épp rajtam mosolyog?

Az alkotás fő feszültségét a lépcső szegélyei által kijelölt egyenesek kép felső részében való találkozása és az ülő alak(ok) perspektivikus csökkenéséből húzható vonalak képsíkon kívüli horizontális összeolvadása hozta létre. Ennek a vizuális dimenziók ütközéséből származó nyugtalanságnak további árnyalását teremti az ég tiszta kékjébe törő épületmaradvány szélső falsíkjai által kijelölt „párhuzamos”, valamint a rom belső terére eső árnyék és a ferdére mállott fal éle mentén kirajzolható csúcsára állított derékszögű háromszög. Mintha olyan geometrikus térformákkal lenne dolgunk, amelyek más-más időből léptek elő egy belső, örök világ megjelenítésére.

Talán elvárásokat támaszt velünk szemben Németh Géza Futurista önarcképe? A bajusz alatt bujkáló buddhai mosoly nekünk szól, mindenkinek, vagy csak önmagának?

Az esztétikai tárgyak jelentése

„a vizuális formákra redukált tárgy legfőbb a kimerült és dekadens szemnek nyújt élvezetet, de egy komoly ember számára nem hordoz jelentést.” (Maquet 2003: 91) Jelentés nélkül nem létezik-létezhet esztétikai élmény. A műtárgy jelentése által tudatosul. A jelentés hordozója a forma. A formának jelentésük van.

Amíg a befogadó figyelme egy „bizonyos csoportosítás szerint elrendezett színekkel borított felületre” összpontosul...” (Maquet 2003: 91), addig a rend koncepciója és a vizuális kifejezések közötti különbségtétel elmarad. (Maquet 2003: 93) A tiszta vizuális megfigyelést követően azonban a műalkotás „jelentése rákényszeríti magát a befogadó tudatára...” (Maquet 2003: 93) A jelentést formai tulajdonságok – „vonalak és színek, alakok és textúrák, fény és sötétség kontrasztja...” (Maquet 2003: 94) – közvetítik.

Ha „a formák jelentést hordoznak... akkor a jelentésük a vásznon megjelenő formákból vagy a kép témájából, a külső világban létező tárgyból, mint olyanból, származik?” (Maquet 2003:96) A nonfiguratív művészetben a jelentés a mű formai elemeiben rejlik, „a pop artban... a jelentés inkább a külső tárgyból ered, mintsem a festett felületen feltűnő formákból” (Maquet 2003: 96) – legalábbis első megközelítésben úgy tűnik. Ez utóbbi cáfolatát klasszikus művek és pop-interpretációik elemzésével és összevetésével végzi el; bár megjegyzi: „amikor forma és téma verseng a befogadó figyelméért, gyakran az ábrázoló réteg kerül ki győztesen...” (Maquet 2003: 98) – ez azonban a XX. század második felétől már elsősorban a műélvező felkészületlenségéből származik.

Maquet felfogásában az esztétikai tapasztalás során a befogadóban lezajló folyamat három egymást követő lépéssel jellemezhető:

1. kontemplatív tudatállapotban intuitív módon tudatosítja az alkotást;
2. az intuíció révén létrejött jelentéseket formális analízis segítségével a mű bizonyos jegyeivel összekapcsolja;
3. az ábrázolást kognitív elemzésnek veti alá. (Maquet 2003: 98)

Csak ezen lépések elvégzését követően fogalmazható meg az a felismerés, hogy „a vizuális formák közvetítette jelentés analóg azzal, ami a kép ábrázolásként való értelmezéséből kiolvasható.” (Maquet 2003: 98) A vizuális tárgyak jelentése csak a látványban jelenik-jelenhet meg. „A vizuális jelentés szemszögéből a forma-téma megkülönböztetésnek nincs értelme. Nincs vonalaktól és alakoktól, színektől, textúráktól, fénytől és sötétségtől független téma.” (Maquet 2003: 104)

„Háló”-világ

Maquet elfelejtkezik arról, hogy a jelentés nem csupán a megfigyelt műalkotásban, hanem a megfigyelőben — származásában és ismeretében — is gyökerezik, s ez utóbbi a döntő a jelentés konstituálásakor. Ebből adódóan a modern társadalmak individualizálódott légkörében — Csányi Vilmostal szólva: az ember nem megörökli kultúráját, hanem maga teremti meg — ahány „olvasó”, annyi „olvasat” létezik. Ezzel szemben a premodern társadalmakban a dolgok kulturális olvasata egy, — lényegét tekintve — mindenkiben azonos emóciókat vált ki.

Mint azt Maquet is hangsúlyozza, a művészeti alkotás modern jelenség, szemben az esztétikai látásmódot kívánó formai megjelenítéssel. Az előbbi egyéniséget, az utóbbi kultúrát feltételez. Az előbbi egyéni, az utóbbi kulturális szűrőn keresztül eresztve nyeri el jelentését, és értelmét. A szűrők felcserélésével nem csak megváltozhat a tárgyak jelentése, de meg is szűnhet. Ilyenkor a másság átláthatatlan fala emelkedik a szemlélő és az objektum közé. A fal azonban — mint minden fal — áttörhető, csak az áttöréshez szükséges többletenergia befektetését ritkán vállaljuk.

Újsághirdetés (22 x 30 cm)

Ilyen sikertelen faláttörési kísérletet lovagol meg az Informatikai és Hírközlési Minisztérium internetet népszerűsítő reklámja, amely a kortárs művészet dekódolhatatlanságára hivatkozva próbálja egy új kommunikációs forma előnyeit a világra rátküldni.¹ Hogy ezen a művészetet művelő és oktató klérus nem háborodott fel, az a modern művészet érthetlenségben, illetve a beavatottak számára biztosított érthetőségben való tetszelgésnek tudható be.

A posztmodern egyenjogúsításában a tárgy és a műtárgy közötti határvonalat először az OBJET TROUVÉ (READY-MADE, 'kész áru') tette kérdésessé azzal, hogy kavicsok, szemét, újságkivágások bemutatásával, vagy a belőlük létrehozott kompozíciók keresztül nyilvánult meg, amit csak a kiállítótermi kontextus és a művész általi szignálás emelt ki a dologi világból. (Almási 1992: 27) A reklámcélra felhasznált fotón látható szobrok is a mindennapok alapanyagaiból képeznek műalkotást. A mű jelentését az egyes alkotóelemek relációja hozza létre. Keretét saját kora határa szabja meg; „... mindaz a kulturális, történelmi, társadalmi előítélet-, és fogalomrendszer...” (Almási 1992: 43), amelyben teremődik. Tehát elsődleges értelme is saját korában keresendő.

A szemlélődő nő egyszerre közelhúzódik és hátrahököl a kerekekből és láncokból, rugókból és csavarokból, tengelyekből és szögvasakból álló örökmozgó (vagy mozdulatlan?) előtt. Láthatóan nincs válasza. De tágra nyílt szemén az is látszik, hogy intuíciói vannak, tehát úton van a saját válasza felé. Vajon ezt megadhatja helyette az internet?

Az esztétikai minőség

Mik azok a formai elemek, amelyek esztétikai minőséget hoznak létre? – teszi fel a kérdést Maquet, s azonnal ki is jelenti, hogy nem az egyes formák, „hanem az alakzat formáinak összessége...” (Maquet 2003: 131), azaz a kompozíció teremti az esztétikai minőséget.

Ha a kompozíció kulcsszereppel bír, akkor mi jellemzi a kompozíciót?

1. „integrációs folyamat eredményeképpen jön létre...” (Maquet 2003: 131);
2. benne az egyes vizuális formák szerves egészet alkotnak (Maquet 2003: 131) (Ugyanakkor bármely tárgy, amelyet „vizuálisan nem egységes anyagból készítettek” (Maquet 2003: 131), kompozícionáltságot mutathat.);
3. „tisztán és erőteljesen állítja, amit a tárgy jelent...” (Maquet 2003: 139);
4. kerete révén „egyértelműen kijelöli az esztétikai tárgy és vizuális kontextusa közötti határvonalat...” (Maquet 2003: 140);
5. „segíti az érdeknélküli beállítottság fenntartását...” (Maquet 2003: 141);
6. „materiális szimbólumként utal a nem materiális jelöltre...” (Maquet 2003: 142);
7. a műben a rendet szimbolizálja, s elrendezettségével „az elemeket értelmessé és funkcionálissá teszi...” (Maquet 2003: 142)

Mivel a rend „az esztétikai minőség központi értéke...” (Maquet 2003: 142), érdemes figyelembe venni, hogy az egyes vizuális elemek elrendezését három elv határozza-határozhatja meg:

1. geometriai, ami leginkább a mű szerkesztettségében nyilvánul meg (Maquet 2003: 132);
2. organikus, amelyben „a biológiai formák fejlődési, növekedési módzatai” (Maquet 2003: 132–133) válnak meghatározóvá;
3. dinamikus, ahol a mozgásoknak irányuk és erejük van (Maquet 2003: 133), s ezek képeznek rendezőelvet.

Mindezen alapok mellett a kompozícióba beleszól az adott kor stílusa is. (Maquet 2003: 134) (Építészetben például a román stílus meghatározó eleme a boltív; a gótikában már a csúcsív jut kiemelkedő szerephez.) Egy tárgyban megnyilvánuló esztétikai minőség azonban csak a rend szimbolikus megjelenítése révén realizálódik. Ez az igény „az emberi lélek metakulturális rétegében keresendő...” (Maquet 2003: 143), s egyáltalán nem kultúraspecifikus. „... az esztétikai minőség a vizuális rendben keresztül valósul meg...” (Maquet 2003: 145); egyáltalán nem kívánja meg az őt létrehozó kultúra szabályainak az ismeretét. Bizonyítja ezt az is, hogy a külvilág valós képei is kelthetik az emberben a megkomponáltság érzetét.

Feltehető a kérdés, mit ad a kompozíció a tárgy puszta vizualitásához?

1. lehetővé teszi, illetve elősegíti a szemlélő holisztikus percepcióját, vagyis a műtárgyat általa érzékelhetjük egységes egészként (Maquet 2003: 139);
2. expresszivitást, azaz kijelöli az alakzatok és a szimbolikus jelentések illeszkedését (Maquet 2003: 139);
3. „elősegíti a tárgy vizuális környezetétől való leválasztását, és ezzel a tudat kontemplatív állapotának létrejöttét sürgeti.” (Maquet 2003: 140);

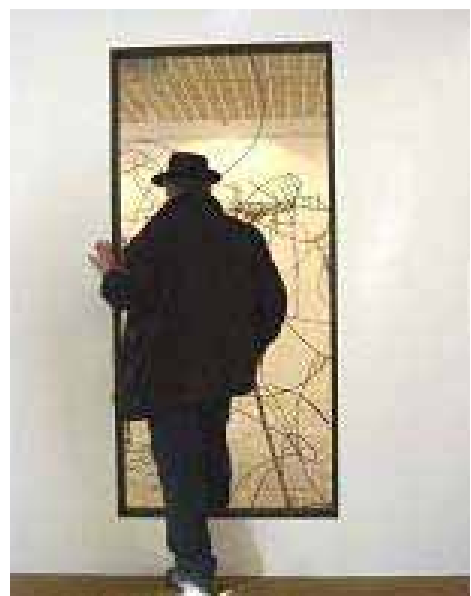
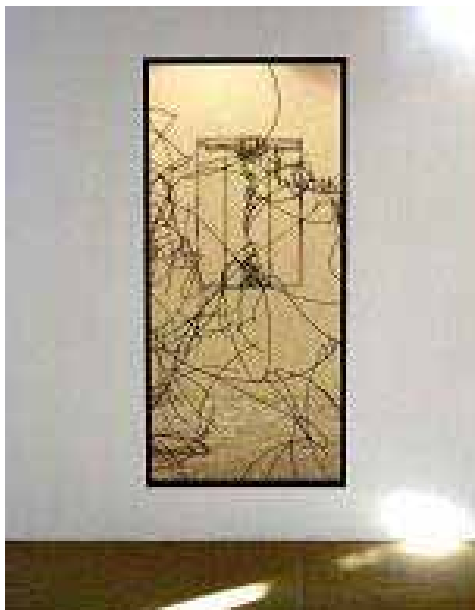
Az esztétikai minőséget teremtő látvány jellemzője, hogy eltér a megszokott képtől, s ezáltal mintegy megakasztja a szemlélő érzéseinek és gondolatainak „normál menetét.” (Maquet 2003: 149)

„A szépség, az esztétikai minőség mindennapi megfelelője, nem csak a szemlélő számára létezik, hanem benne van a tárgyban. Ahhoz, hogy a tárgy a befogadó esztétikai érzékelését megfelelően támogassa, a kompozíció teljességével kell rendelkeznie.” (Maquet 2003: 150) A kompozíció tehát „hozadékaival, expresszivitásával és a vizuális diszkontinuitással együtt alakítja... a művészeti minőség értékelésének alapját.” (Maquet 2003: 151)

„Világ”-teljesség

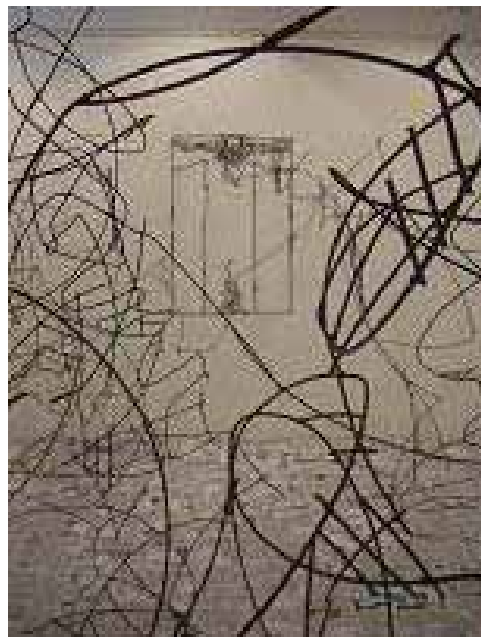
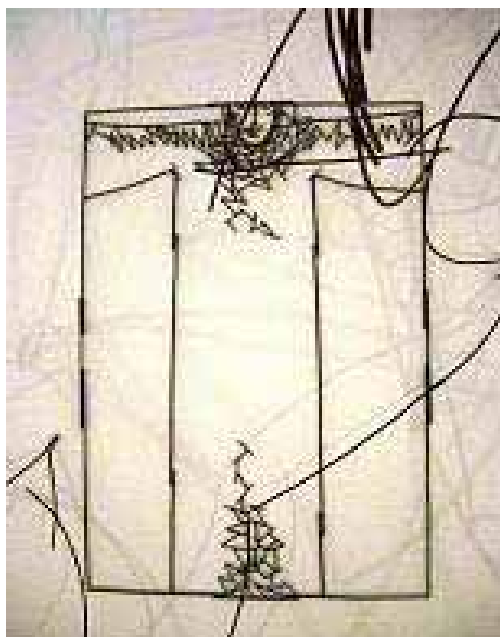
Az 1965-ben született, Rozsnyón és Szepsin élő, a Rovás-Új értékrend csoportot alapító és szervező Szabó Ottó Tessék belépni! című térplasztikájával először mint kamionnyi, 8 mm-es rozsdás acélhuzal-halommal találkoztam, amikor kisebb-nagyobb kompozícióba összefogott elemeit elhelyeztük a salgótarjáni József Attila Művelődési Központ üvegcsarnokában, hogy az elkövetkező napok során a Szlovákiai Magyar Képzőművészek Társaságának egyik kiállítási darabja legyen. Kollégáim elhibázott MÉH-telepi útnak tartották a Losoncra érkező fuvar – amivel némileg én is egyetértettem. Ugyan kirajzolódott bennem is valamiféle formai megoldás, amely mentén majd összerendeződhetnek az egyes elemek, de nem villantották fel sem az esztétikai, sem az intellektuális kaland lehetőségét. Magamban elhelyeztem a „majd megnézem”-kategóriába, ami körülbelül annyit tesz, ha jobb dolgom nem akad, vagy a véletlen a kiállítási anyag felé sodor, akkor vetek rá egy pillantást.

A kiállításmegnyitó másnapján találkoztam először a huzalszobor összeállításában segédkező kollégával, aki „elpanaszolta”, hogy mintegy 20 darab 1,2 m széles paravánnal kellett körülkeríteni a szobor által elfoglalt teret, s az egyik irányból egy ablakot nyitni a kompozícióra. Szavaiból kitűnt, nem sok értelmét látta a megjelenítésbe fektetett energiának, s a rozsdás huzalokhoz való alapvető viszonya nem változott meg a mű egészben való szemlélését követően. Mondatai nem villanyoztak fel a látvány megszerzésére. A délután folyamán mégis beiktattam a kiállítás szemrevételezését, hogy napjaink szlovákiai magyar művészetéről formálódhasson bennem valamiféle kép.

A paravánra függesztett festmények társaságában egy 30 m²-es leválasztott terület első pillanatra nem ígért élményt; s szinte közömbös hangulatban tartottam oldalirányból az „ablaka” felé. Mintegy 1,5-2 m távolságban fordultam frontálisan a nyílásra. Egy időre talán levegőt venni is elfelejtettem: a keret, amelyen keresztül – mintegy kukkolóként – ráláttam a „világra”¹, a mű világára, valami furcsa térelménnel ajándékozott meg: a paraván fehérségébe zárt rozsdavörös kompozíció meglevenedett. A meglepetés döbbenetében állva csak ennyi villant át agyamon: zseniális.

Utólag végiggondolva a véletlen folytán eltalált nézési távolság és a keret kódolta át az alkotáshoz való viszonyomat, s nyitotta ki a szimbolikus értelmezés bugyrait. (Például a padlót beborító gyűrött napilapok és a följük magasodó és rájuk nehezedő acélszálak kirajzolta organizmus közötti relációban egy hírforma jelentősége fejeződik ki. Ezt erősíti a huzalok által behatárolt üresség.)

A kultúra esztétikai szegmentuma

Maquet ezt a fejezetet az antropológia immáron öröknek tetsző igazságával kezdi: „A legjobb mód egy tárgy kulturális összetevőjének megragadására, ha a tárgyat abban a konkrét kultúrában helyezzük el, aminek »szerves« része.” (Maquet 2003: 190) Ám, mi képezi ebben a horizontális és vertikális rendszerben a kultúra esztétikai szeletét?

Ahhoz, hogy ezt meghatározhassa, segítségül hívja Cornelius Osgood kultúrára vonatkoztatott hármas felosztását – materiális, társadalmi, mentális –, illetve asszimilálja azt saját szemléletébe, s némi megnevezés- és tartalommodosítás – termelői, társadalmi, fogalmi – után kísérletet tesz a kultúra esztétikaképző elemeire való alkalmazására.

Arra a megállapításra jut, hogy az adott kultúra fogalmi hálóját – nyelv, tudomány, hitrendszer, törvények, vagy stílus formarendezése – határozza meg elsősorban, de nem kizárólagosan, mely tárgyak vonhatók az esztétikai szemlélődés hatókörébe.¹ A fogalmak szintjén megjelenő kifejezésbeli konfigurációk kijelölik a művészet kategóriába eső tárgyak körét. Ugyanakkor minden esztétikai tárgy „anyagi dolog” (Maquet 2003: 191), „vizuális formák konfigurációjának függvénye” (Maquet 2003: 191), amely az őt létrehozó kultúra termelési szintjén rendelkezésre álló termelési eszközök és -folyamatok révén jött létre; ez pedig lényegében nem különbözött a társadalom más termékeinek előállítás módjától. Elmondható továbbá, hogy „az esztétikai tárgyak köré az osztársadalom tagjait foglalkoztató kapcsolat hálózat épül ki, és intézmények jönnek létre...” (Maquet 2003: 192); ezek saját presztízszük növelése és védelme érdekében szintén beleszólnak az adott dolog esztétikai megítélésébe.

Kijelenthetjük tehát, hogy egy téridő kontinuumban megjelenő kultúra esztétikai szegmentuma – vagyis vertikális metszete – három, egymásra rétegződő horizontális szint – fogalmi keret biztosította stílus, művelői és a hozzájuk kapcsolódó intézményhálózat, valamint a technika adta lehetőség – kibontásán keresztül mutatkozik meg. Ez a megközelítés számomra párhuzamot mutat Foucault archeológiai nézőpontjával, ahol egy kor megértése episztéméin – fogalmi-, intézményi- és technikai ismeretein – keresztül válik lehetségessé. „A kultúra esztétikai szegmentuma egyetlen fogalmi egységbe gyűjti az esztétikai tárgyak tervezésével, finanszírozásával, elkészítésével, eladásával vagy elcserélésével kapcsolatos összes jelenséget. ... a fogékony néző és a műalkotás közti esztétikai kapcsolat az adott társadalom kultúrájában gyökerezik.” (Maquet 2003: 193)

Végezetül: „a kultúra materiális, társadalmi és fogalmi elemei megszabják a formák konfigurációját, és ugyanakkor függenek is a konfigurációktól. ...” (Maquet 2003: 194), s talán ezzel felfedeztük az esztétika örökmozgóját vagy „mókuskerekét”.

„Teljesség”

A cigány származásúak képzőművészetében némiképp járatosak előtt nem ismeretlen, sőt inkább etalon-név az 1905 és 1977 között élt Balázs Jánosé. Festészete felfedezése szervesen beleilleszkedett egy pártpolitikai programba, amely a magyarországi cigányok „felemelkedését” szolgálta, s egy etnikum kulturális értékének – amely ez esetben egyetlen személyben összpontosult – a megmutatásán keresztül próbálta a többségi társadalommal elfogadtatni asszimilációjukat.

Balázs János – a maga sajátos forma- és színvilágával – már a hatvanas éveit taposva robbant be a hazai, majd a nemzetközi művészeti porondra, s érte szakmai elismertség, amit a maga módján: megfáradva és mély szkepszissel fogadott. Ez a bölcsen önmagára reflektáló tudat szólal meg László István *Pontok a mindenségből* című, Balázs Jánost (személyiségét, művészetét, életútját...) megelevenítő filmjében, amelyben önéletrajzi és lírai szövegtöredékek szólnak a vizuális anyag fölérősítéseként. (Persze sokszor az az érzése az embernek, hogy a szöveg egyenletes áramlása agyonnyomja, -terheli a képet.)

A film kiemelkedő szépségű 2,5 perce archív felvételekből, egy föl-fölcsengő „zongorajátékból” és Balázs János önreflexiójából képez valami megdöbbentő mélységű hármashangzatot. Az öntöttvas kályhába gyűrt, s kutáccsal tűzbe segített Munkás cigaretta papírja, a kopott lábasok, a héjától megfosztott kenyérszeletet bicskával el metsző öreg kéz, a bölcs, de fogatlan száj falatozása – megannyi felemelő mellbevágás, nemesítő katarzis. S kell-e egy filmben végső etűdnek ennél több?

Talán nem. Annyit viszont még hozzáfűzhetek: élt egyszer a salgótarjáni Cigány-dombon egy két elemivel rendelkező aggregény férfi, aki – József Attila-i értelemben – a mindenséggel mérte magát, s ha nem is vetette putrjától messze a sors, tudatával azért messze látott, sok ember számára jelzőbója lehetett. Miközben az élet a kevésnél is kevesebbet biztosított számára, ő megmaradt teremtményében: festett és írt. Szárnya alatt bontakozott ki (s meglehet szárnya tollából is szakított) Szepesi József költészete, meg szomszédságában Oláh Jolán naív festészete. Bölcs öreg volt, olyan, akinek Heidegger filozófiája megfordult kezei között, s lenyomatot hagyott tudatában. Bölcs volt, miképpen kevesen lehetnek.

2004. január 2.

Felhasznált irodalom

Almási Miklós (1992): *Anti-Esztétika*. Budapest: T-Twins Kiadó – Lukács Archivum.

Bakos Ferenc (1984): *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Budapest: Akadémiai Kiadó – Kossuth Könyvkiadó.

Hoppál Mihály – Jankovics Marcell – Nagy András – Szemadám György (1990): *Jelképtár*. Békéscsaba: Helikon Kiadó.

Maquet, Jacques Jerome Pierre (2003): *Az esztétikai tapasztalat*. Debrecen: Csokonai Kiadó.

Supka Magdolna (1996): *Földi Péter*. Szolnok: Tisza Nyomda Kft.

Wittgenstein, Ludwig (1989): *Logikai-filozófiai értekezés*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Sárkánytojás 2 (kerámia)

EGRY ARTÚR

Szobor a Dunánál, balra (In memoriam J.A.)

Leültem, feszülten itt a parkban,
most is itt ülök zavartan,
a bronzba zárva,
egyedül, akár egy árva.

Magamnak annyi mása,
magamnak vagyok csak a társa,
verseimben, magam magányán,

s térek vissza egyre-másra,
e park szórt árnyán,
magamra várva.

Ülnék én itt nyugton, a Dunánál,
s talpam alatt e márvány,
lágyműveket vetne.

Kabátom letenném keresztbe,
magam mellé, várva,
hogyműködne valami már ma.

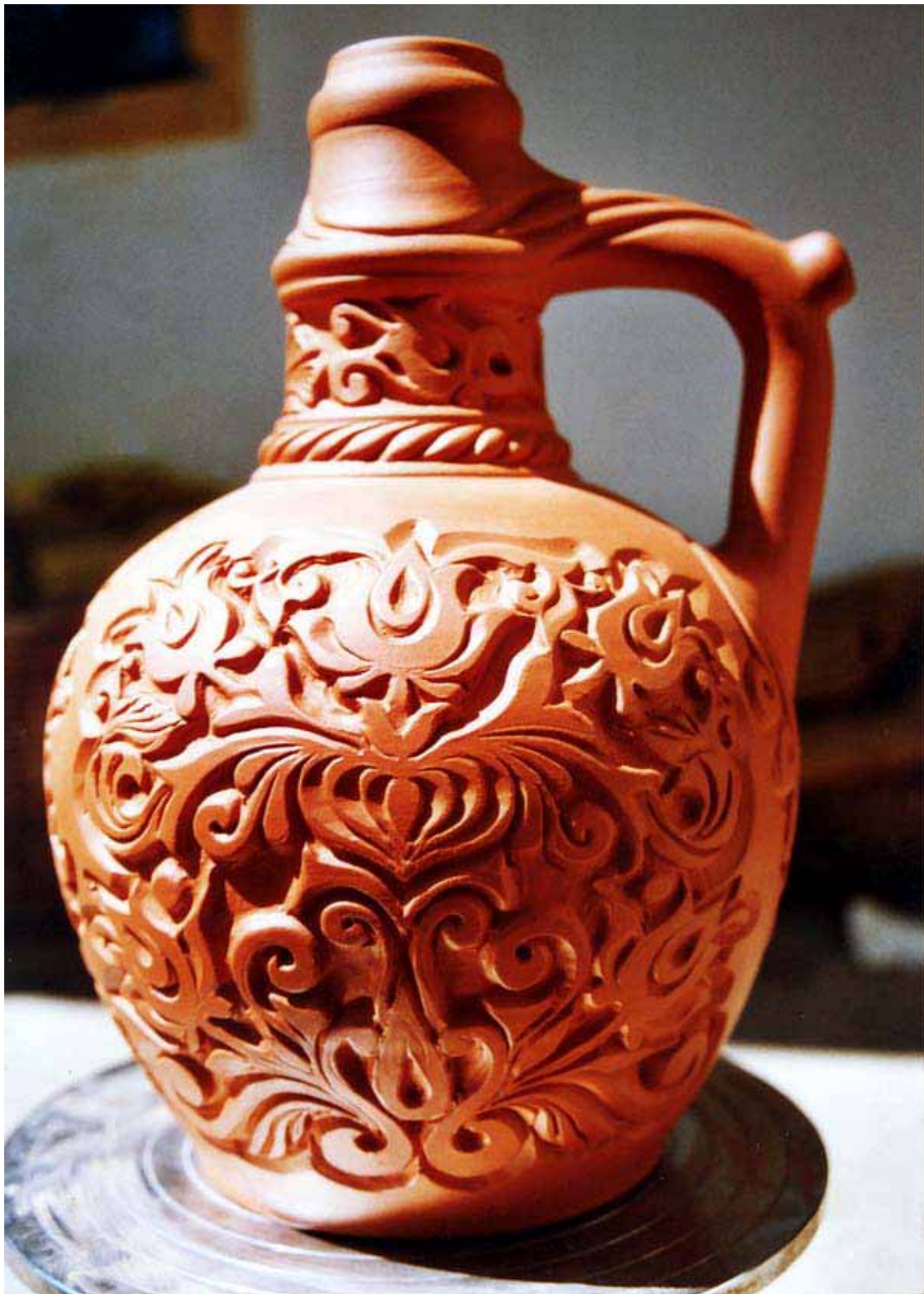
Itt várnám, hogy mit hoz el az este,
munkát, vagy sztrájkot fejez be
az orvos, a tanító, vagy éppen a munkás,

egy panaszra éhes más, valami új Júdás,
s a szívét ablaknyira tárva,
öntene panaszát a világra.

Itt hallgatnám, erősen kívánva,
hátha nem telt el az idő hiába!

S Új Krisztus kel fel az új nappal,
itt vitáznék megannyi újféle pappal.
S vágnám őket a füstölőmmel hátba!
Zavarva mindet szerte a világba!

Budapest 2003

Dízkorsó (kerámia)

SZÉKÁCS LÁSZLÓ

Nyilatkozat

Alulírott, ha szégyellenek is,
kijelentem, én én vagyok.
Azt is, hogy még lakok.
Jól már ritkán. Eszek. Kapok.
Kevés a szellemi. Az izgatók.
Kijelentem, mindent ismertem.
Már felejttem. Mint azok.
Mint engem. Ő bajuk.
Továbbá kijelentem, már írom,
a tudatom tartogatom.
Be nem szolgáltatom.
Mert kell látnom az új világot.
Ha lesz apokalipszis, ha nem.
Alulírott, azt is hiszem,
lesz feltámadás. Fényét érzem.
Kérdésre nyilatkozom még,
időt, időt, időt, keveset kapok.
Még ezt az életjáradékot, akarom.

Itt és most.

Én, a világra hívott.

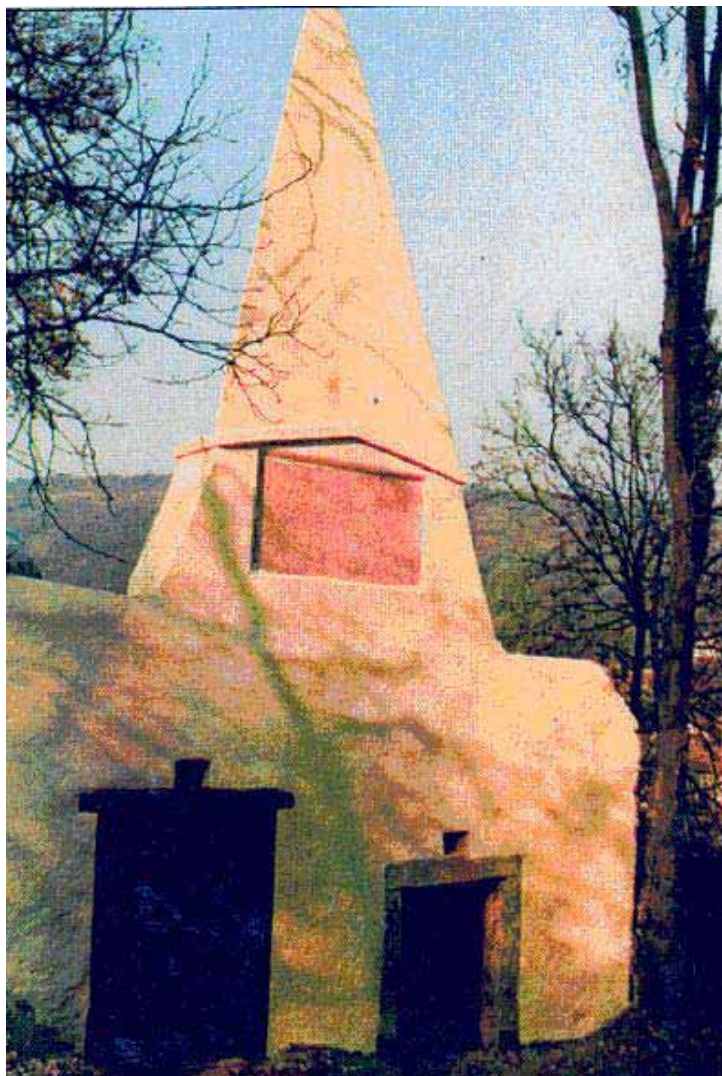

Tésasszonykorsó (kerámia)

VÉGH JÓZSEF

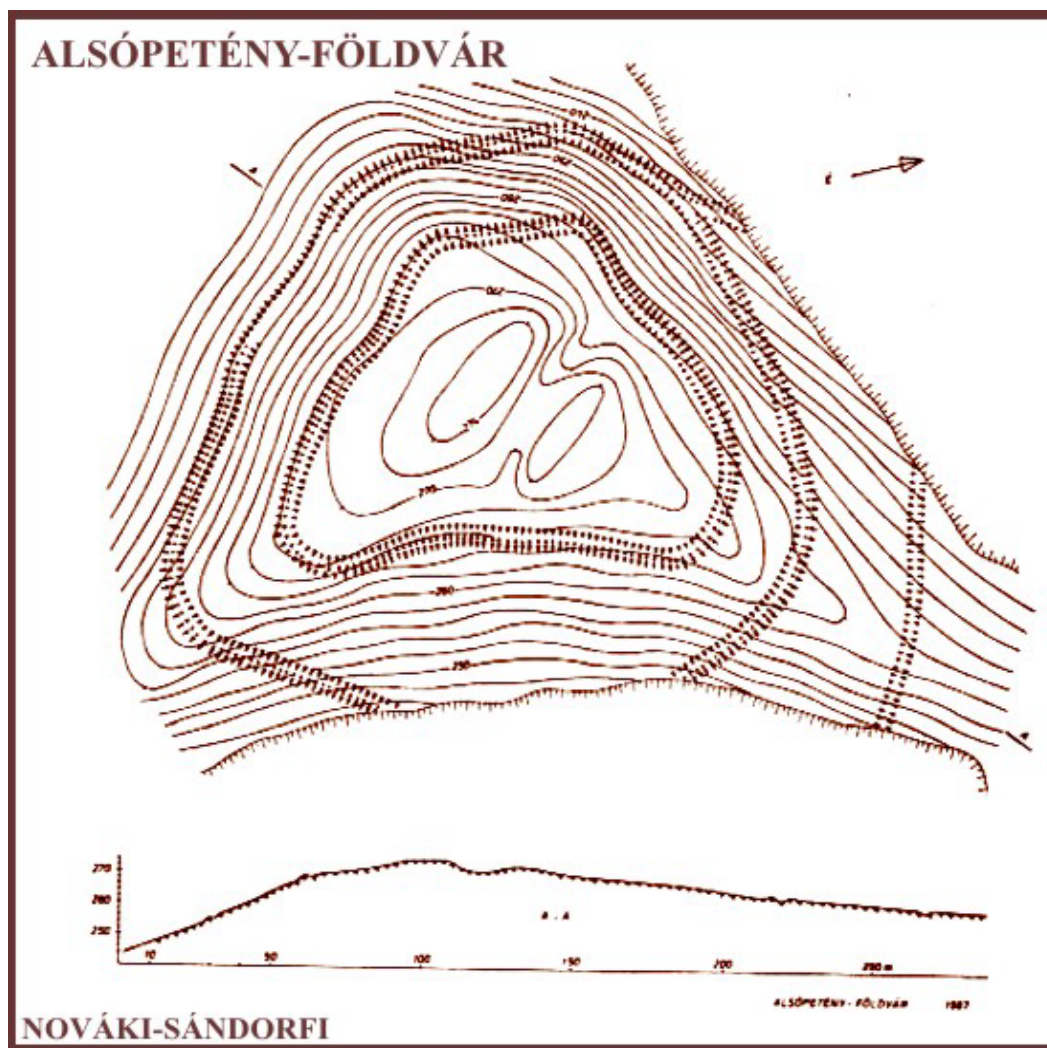
Werböczy István faluja:

Alsópetény

Kezdetektől a török hódoltságig

A község neve a Péter személynév korai alakjából, a Pete kicsinyítőképzős változatából származik. A határában egykoron álló földvár, melyet szláv eredetűnek tartanak, bizonyítja, hogy elődeink közkedvelt lakóhelyül is szolgált a terület. Érdekességgént megemlíthjük, hogy a ma is a Földvári dűlő nevet viselő helyszínen a századunk harmincas éveiben egy körülbelül száz négyzetméteres rész annyira megsüllyedt, hogy a benne eltűnő fák koronája volt a föld színével egymagasságban. A helybeliek közül többen a földvárrel hozták összefüggésbe, de lehet, hogy a környéken gyakori barlangrendszer egyik ága omlott be.

Első írásos említését egy 1268-ban keletkezett oklevélen találjuk. Az írás a két Petényt „Due ville Pethen” néven említi, kinek birtokosa már harmadik generáció óta, tehát már a tatárjárást megelőző időszakban is, a Csák nemzetség, melynek III. Ugrin nevezetű tagja a két Petényt 1268-ban és 1274-ben eladta a Zsadány nembeli Arnót fia, Dénes mesternek. A korra jellemző volt a királyi jóváhagyással való birtokvásárlás. Miután azonban III. Ugrin 1280-ban újra eladta a birtokot - ezúttal 1000 márkáért a Gyulazombor nembeli Szemerdi fia, Erdő ispánnak - kit a helység birtokosául hivatalosan be is iktattak - a két birtokos között húsz évig tartó perlekedés kezdődött. Erdő ispán, valamint Dénes mester úgy rendezték a váci káptalan előtt a köztük levő vitájukat, hogy Dénes mindkét falut átadja a birtoklevelekkel együtt Erdő ispánnak, 225 márka lefizetése fejében. Borovszky monográfiája szerint az eset fordítva történt, s Dénesnek kellett fizetnie, hogy régi adománysként a helység a birtokában maradhasson.

IV. (Kun) László király (1272-1290) a hozzá hű híveit túlzott méretekben ajándékozta meg, s ez gyakran szült elégedetlenséget az urak között, sőt országszerte lázadásokhoz, családok közötti háborúskodáshoz vezetett. A Cserhát déli oldalán lévő hívei közül 1277-ben az Alsó- és Felsőpetényben birtokos Csák nembeli Pósa fia, Ugrint, királyi főlovászmesterét, tárnokmesterre, azaz a királyi kincstár őrzőjévé nevezte ki. A csatározásoknak a tatárok 1285. évi váratlan betörése vetett véget, mely során a megye déli részét pusztították. A néhány hétig tartó öldöklésük után a király csapatai megfutamodásra készítették őket, ám szinte utána azonnal újból kitört a belső háború.

Az utolsó árpád-házi király (III. András) halálával a tartományurak hatalma megerősödött. A déli országrészben az agg Ugrin tárnokmesteré volt a hatalom, aki hivatali pályafutását még IV. Béla alatt kezdte. Központja a Duna mellett, Ujlakon (a mai Ilakon) volt. Az utódlás tekintetében Károly Róbert volt legesélyesebb. A püspöki kar, a nádorok zöme és Csák Ugrin is őt támogatta. 1307-ben ünnepélyesen királlyá nyilvánították, ám viszonya hamarosan megromlott a tartományok első embereivel. Támasza csak Ugrin maradt, ki azonban 1311-ben meghalt.

A tatárjárás utáni évtizedeket az egyházak megerősödése is jellemezte. Ennek forrása nagyrészt az egyházi tized volt. Petény egyházi tizedét 1336-ban az esztergomi szentgyörgyi prépostság kapta meg.

A kor kereskedelmét nagyban gátolta, hogy az ősi vámszedő helyeken kívül a földesurak is szedtek - olykor jogtalanul - vámot. Az e téren kialakult zűrzavar megszüntetése érdekében Zsigmond király, királyi biztosokat küldött ki. Nógrád megyében Businczi György vizsgálta felül a vámokat. Jelentéséből megtudjuk, hogy bár Petény nem tartozott a vámoshelyek közé, mégis a fontos kereskedelmi útvonalak mentén, feküdt. A vámfizetés alól ugyanis bonyolult kivételek voltak. Így például nem fizettek Agárdon vámot azok, akik a Nagyvadkert - Bánk - Petény irány felől érkezve Gután, Nógrádon vagy Tolmácson keresztül mentek árujukkal Vác felé tovább.

A helységet a XV. század elején az Alsópetényiek birtokolták, ám a család kihalása után visszaszállt a királyra. 1. Ulászló azután a Szobi családnak adományozta 1440-ben, melynek kiterjedt birtokai voltak egész Nógrád megyében. Bár 1460-ban a Gácsi családnak is voltak itt földjei, 1507-ben Szobi Mihály adta át Werbőczy Istvánnak, miután a jogtudós a Szobi családból választott feleséget magának.

Az 1400-as évek vége felé az országos törvényhozásban élenjáró tisztviselők a koronára háramló birtokokat igyekeztek maguknak megszerezni, s rokonsági kötelékek létrehozásával megtartani. Nógrád megyében a legjelentősebb eredményeket Werbőczy István érte el, mikor kölcsönös öröklési szerződést kötött Szobi Mihállyal, kinek tulajdonában állt - számos más birtoka mellett - Alsópetény is. Így vált Werbőczy nógrádi nagybirtokossá, s a hagyomány szerint ide vonult vissza híres művének, a Tripartitumnak a megírására. Lévén, hogy - bárhogyan is változott a századok folyamán a megítélése - mégis ő a község múltjának legjelentősebb személyisége, külön fejezetben szólunk róla.

A török kor mérhetetlen pusztulást, megpróbáltatást hozott a vidék egyébként is szegény sorsú embereinek. Egy 1542-es összeírás Alsópetényben 12 portát, 15 pusztát jobbágy telket és 15, szegénysége miatt adókedvezményben részesülő jobbágyot számolt. A két Petény az 1579. évi defter tanúsága szerint 12.200 akcse jövedelmet hozott a töröknek. Az itt élők fizikai nyomorúságát fokozta, hogy lelki vigaszt sem találhattak, hiszen a hódoltság időszakában a templomuk elpusztult. Borovszky még 1910-ben említi maradványait a falu határában.

A török után

A felszabadító tizenötéves háború újabb pusztítással tetézte a már-már elviselhetetlen nyomorúságot. Alsópetény népe szinte teljesen elpusztult.

A török hódoltság időszaka viszonylag szabadabb teret engedett a protestáns tanok terjedésének. Az újra erősödő katolikus egyház azonban támadást indított pozíciói visszaszerzésére. A Rákóczi szabadságharc idejére a viszálykodás megcsendesült ugyan, de 1711 után újra mindennapos volt az erőszakoskodás.

A század elején még számbeli fölényben lévő protestáns érzelmű földesurak lutheránus szlovákok jobbágytelkeikre való betelepítésével igyekeztek visszaütni pótlandó a török kor alatt elpusztult, vagy elmenekült népességet. Így kerültek a környéken Ősagárdra, Nőtincsre, Felsőpeténybe evangélikus, Alsópeténybe viszont a földesúr vallása szerint katolikus szlovákok.

Az 1715. évi országos összeírás sajnos Alsópetény vonatkozásában csak csekély adatot tartalmaz, hiszen ebben az összeírásban nem szerepelnek a nemesség adatai.

Alsópetény valamennyi jobbágya a nemesi birtokon, az úgynevezett curiális telkeken élt. Az összeírás szerinti jobbágycsaládfők nevei: Csery András bíró, Tóth Pál, Hankin Pál, Fedor György, Varga György, Balásko János, Kovács Márton.

A majd mindenben közös sorsú Felsőpetény adatainál viszont érdekes bejegyzésre bukkanhatunk: „a szőlőt 3-4 éve telepítették, terméséről, minőségéről még nincs tapasztalatuk” Nőtincsnél ez áll: a szőlőt két éve telepítették, termés még nincs. Az adatok azért fontosak a számunkra, mert minden bizonnyal ekkor telepítették a község életében a későbbiekben jelentős szerepet játszó alsópetényi szőlőt is. Az összeírásban olvashatunk a gazdálkodás egyéb jellemzőiről is: a kétnyomásos gazdálkodás során az elvetett vetőmag 4-5-szöröse terem meg. Főleg búzát, árpat és zabot termelnek.

1720-ban is nemes községként szerepel az összeírásban, adóköteles háztartások nélkül.

1740-ben az Osztrólczy és a Jeszenszky családok voltak a birtokosok. A század második felében telepedtek itt le a Gyurcsányiak, de több kisebb földbirtokos is élt ekkor a faluban.

Mária Terézia szabályozni kívánta az uralkodó, a földesurak és a jobbágyság viszonyát, amely azonban nem állt a főnemesség érdekében. Az uralkodónő 1767-ben megjelent úrbéri rendeletében valósította meg az országgyűlés ellenében is az elképzeléseit. A rendelet végrehajtásához azonban, a tényleges helyzet pontos felmérésére volt szükség. Ennek érdekében készült el az a kérdőív, amely a Kilenc Pont (Novem Puncta) néven vált ismertté. A kilenc kérdésre adott válasz - melyet az egész falu nevében a bíró és az esküdtek adtak - bepillantást enged sok tekintetben a XVIII. század végi falvak életébe. A Nógrád megyei felmérésre 1770-1771-ben került sor.

Az alsópetényi, szlovák nyelvű bevallásból, melyet Kovács János bíró, Oravecz András törvénybíró és Bander János, valamint Somor János esküdtek tettek, kiderül, hogy a települések a felmérést megelőzően a földesúrnak tett szolgáltatásokat szabályzó urbáriumra, vagy szerződése nem volt.

A földbirtokosok és a hozzájuk tartozó jobbágycsaládfők száma: báró Révay Kristóf 9, Gyurcsányi Ignác 15, Dobóczky László 4, Bacskády Pál 16, Podhorszky János 1. Összesen 45 jobbágy család.

A község kedvező adottságaira kérdező pontban a rendkívül tömör, szűkszavú válaszok is nagyon sokat elárulnak az alsópetényiek mindennapi életéről, munkájukról: "Épület- és tűzifa elegendő, szőlő van. Mész is van, melyből meszet égetnek, ezt eladják Az erdőben található fából bognárkodnak, a terméket Vácra szállítják. Malom és falusi kocsmá van, melyért 12 Ft bért fizetnek" A hátrányos adottságok közt csak annyit írnak: "A zápor gyakran elrontja a földeket és réteket." A további kérdések már a konkrét szolgáltatásokra kérdeznek rá. Ebből kiderül, hogy robotként fuvarmunkát végeznek, annyit, amennyit csak kér a földesúr, készpénzben és természetbeni ajándéknyújtásra az alábbiak szerint voltak kötelezve a jobbágyságok:

	<u>készpénz</u>	<u>liba</u>	<u>icce vaj</u>	<u>tojás</u>	<u>tyúk</u>
Révaynak 8 Ft 483/4 dénár	1	1,5	36	3	
Gyurcsányinak 8 Ft 62 1/8 dénár 1/2		3/4	75	3	
Dobóczkynak 4 Ft 1/8 dénár	1,5	1,5	15	3	
Bacskádynak 16 Ft 95 pénz	3 1/4	1,5	15		

őz és madár megváltásért fizetnek 7 Ft 20 dénárt.

Mindezeket felül a földesurat megilleti a mindenféle termés kilenced része.

A század vége felé érkezik birtokosként a Somogyi család, őket követték az Andreánszkyak, majd a Gyurcsányi család kihalása után a Prónayak.

A templomdomb látnivalói

A falu főteréről indulva először a templomdombot látogatjuk meg. Már a felvezető lépcsősor is a letűnt korok hangulatát árasztja. A római katolikus templom maga a XV. században épült. Hajóját Jeszenszky István 1724-ben átépítette, s felhasználta hozzá a régi anyagokat. A déli oldalon található a sekrestye, az északon három barokk ablak. Az oldalbejárat ajtón rokokó kilincs, zár és vasalás. Belépve a templomba a gótikus, keresztboltozatú szentélyben egy XVIII. század közepéről származó barokk főoltárt találunk. Az oltárképen Szent István látható, amint felajánlja a koronát. A baloldali mellékoltárkép Pietáját Szelle A. festette 1901-ben. A templom új keletű faragványait a rétsági Dudás György amatőr fafaragó készítette.

A templomból kilépve a különálló, kétemeletes barokk harangtorony tűnik a szemünkbe. A XVIII. században épült. Az irodalom 1717-es harangját említi. Ma három harang található benne. A legnagyobb felirata: "Szűz Mária, Magyarország védasszonya könyörögi az alsópetényi jámbor hívekért!" A középsőn: a "Szent József, oltalmazod az alsópetényi híveket" -felirat látható. Mindkettő 1920-ban készült, Szlezák László budapesti műhelyében. A legkisebb harang felirata Szent Mihály arkangyalhoz szól.

A templomdombot körbejárva régi szép kökeresztek jelzik, hogy itt volt az ősi temetkezési hely. A harangtorony tövében találjuk a Gyurcsányi család temetkezési helyéül szolgáló kriptákat.

A moysfalvi Gyurcsányi család

Trencsény vármegyéből származnak, s idővel Nógrádban és Bars vármegyében is birtokokat szereztek. Gyurcsányi Imre, az aranyaskantyús vitéz, Mária Teréziától újabb adományokat is kapott. Fia, Ignác érkezett Alsópeténybe. Az ő felesége állította, a Magyarország történetében is ritka építményt, a Werbőczy gúlát. Fiuk, József 1806 és 1811 között Nógrád vármegye főszolgabírája volt. A kihalóban lévő család utolsó férfitagja, Gyurcsányi Gábor jelentős szerepet játszott megyénk életében. Előbb, mint a vármegye helyettes-, majd 1828 és 1832 között első alispánja tevékenykedett. Megválasztották királyi tábla ülnökéül, majd később altárnokká és a kétszemélyes tábla ülnökévé is.

Vármegyénkben az 1817. évi választások során a vallási hovatartozás szerint különültek el az érdekcsoportok, ám végül a református Gyürky Pál került ki az összecsapásból másodalispánként győztesen. A Kolomperia néven megalakult titkos társaság azonban Gyurcsányi Gábort szerette volna a helyében látni. Ha valaki közéjük akart állni, azzal Sréter János főkolompos „valamiféle szőrt csókoltatott meg”, de ez a bolondos felavatási szertartás nem jelentett különösebb elkötelezettséget. Mikor Bécsben hírt vették az. összeesküvésnek, nagy ijedelem támadt, gondolván, hogy nagyobb politikai hatása lehet.

Bár 1818-ban Gyürkyt első alispánná választották, az egyébként ártalmatlan társaság elérte a célját, hiszen Gyurcsányi másodalispán lett. Kettejük harca tovább éleződött, mikor az uralkodó 1821-ben a katonai költségek fedezésére újabb adókat akart kivetni.

A vármegye a rendelet végrehajtása ellen foglalt állást. Az egymásután küldött királyi biztosok és a Gyurcsányi is maguknak megnyerő rendek között éles ellentét bontakozott ki, s csak erőszakkal győzhetett az uralkodói érdek. Az alsópetényi földbirtokos az 1822-23. évi vármegyei ellenállás alkalmából ismét főszerephez jutott. Az országgyűlésben felszólalva védte a nemesek érdekeit. Gyürky távozása után közfelkiáltással első alispánná választották. Gyurcsányi, valamint barátja és országgyűlési képviselőtársa, Prónay kezdeményezésére alakult meg a Nógrádi Nemzeti Intézet, az a kultúrintézmény, amely a 'honi nyelv és nemzetiség terjesztésére' alapított, s mely célul tűzte ki a népműveltség és a népjóléti tevékenység támogatását.

A kripta felett áll a nevezetes Werbőczy-émlékmű, melyet Gyurcsányi Ignácné állíttatott 1791-ben. Mocsáry írja róla: "megjegyzésre méltó, hogy ama' mindenek előtt esmeretes Verbőtzi István, a' Magyar ég alatt el nem felejthető törvény-írónk itten találá fel tsendes pihenő helyét, mellynek nagyobb emlékezete' okáért egy márvány-kőre illy felírás tétetett:

Leges hic Patriae scripsit Verbőtzius olim,
Lex manet, at cecidit scriptor, et ipsa Domus.
Rudera nunc arcis rursus tolluntur in altum,
Paci, non Liti, Saxa datura locum.
Hic ponam curis finem, hic cum stirpe quiescam,
Spes vana hic solvat, spes mihi sola Deus.
Theresia BLasko VICs VIDVa IgnatII GyVrCsanyI,
PIIs gentIs s Vae ManIbus pos Vit."

A háromoldalú gúlába illesztett emléktábla latin szövege az alábbi:

A haza e törvényeit egykoron Werbőczy írta,
A törvény megmarad, de meghalt az írója, és maga a Ház.
Most a vár dűledezett falait újra felállítják,
A Kőépület nem a civakodásnak, hanem a békének szándékozik helyet adni.
Itt fejezem be a gondoskodást, itt nyugodjak családommal,
Itt hagy el a meddő remény, egyedüli reményem az Isten.
Blaskovics Terézia Gyurcsányi Ignác özvegye,
Saját nemzetsége jótékony kezeivel állította.

(fordította Somfai István)

Az alsópetényiek még emlékeznek az emlékmű 1933-beli rendbetétel utáni ünnepségre.

A váci püspök szentelte fel akkor újra, de népes vendégsereget fogadott szinte az egész országból a báró és a gróf is, kik a leventék sorfala közt vonultak el az emlékműhöz. Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület évi 30 pengő erejéig magára vállalta az emlékmű rendben tartásának költségeit. A főúttól a templomig vezető útszakaszt ekkor nevezték el Werbőczy útnak.

Werbőczy István

Családja ősrégi Ugocsa megyei család, melynek eredeti neve Kerepeczi volt, de miután 1429-ben megszerezték a verbőci birtokot a Hunt- Pázmány nemzetségből származó Zovárdffyaktól, kezdték használni a tekintélyesebb Werbőczy nevet.

Legnevezetesebb tagja, Werbőczy István már valószínűleg Verbőcön született 1458 táján. Nagyapja Luxemburgi Zsigmond asztalnoka volt. Apja Werbőczy Osvát, anyja Deák Apollónia. Felsőbb tanulmányait a Mátyás király és Vitéz János által alapított pozsonyi Istropolitana Akadémián, a krakkói egyetemen és Olaszországban végezte.

Kiváló latin, görög és német nyelvtudását egy hazai dómiskolában szerezte. Hosszú, viszontagságos életútja során része volt hatalmas elismerésekben, gazdagságban, de számkivetettségben és bukásban is. Munkája - a hagyomány szerint Alsópetényben írt Hármaskönyv - 450 éven át a nemesség bibliája volt, melynek szerzőjét nemzeti hősként ünnepelték. A szocialista történetírás megbélyegezte, s a magyar nép főellenségeként tartotta számon.

Werbőczy István

Báthory István segítségével 1483-ban konzervátorként, azaz levéltárosként az udvarhoz került. 1492-ben már a királyi kúria jegyzőjeként tevékenykedett, s emellett Szobi Mihály jegyzőségét is vezette, ki már 1498-ban ajándékozott neki néhány nógrádi birtokrészt. Ezzel megkezdődött a Werbőczy birtok végeláthatatlan gyarapodása. Mint a birtokpereknél közreműködő szakértő, keserítette meg a perben állók életét, majd ő kaparintotta meg a kérdéses birtokokat. Feleségül vette Szobi Mihály leányát. Apósa az erősebb rokonsági kötelék érdekében adoptálta is, azaz fiává fogadta. Együtt aztán hatalmas birtokot harácsoltak össze. Éppen ő, aki a köznemesség elsőszámú szószólója volt, ő terjeszkedett ily módon főként köznememesi családok rovására. Korlátlan ura volt Nógrádnak, hiszen csak e megyében, Alsópetényen kívül még Bujákon, Csesztvén, Cereden, Kisbágyonban, Kutasón, Medveshidegkúton, Nagylócon, Nőtincsen, Óbáston, Ősagárdon és Szentén volt birtoka.

1500-ban a nemesség panaszait hangoztatta az országgyűlésben, tekintélyt szerezve ezzel, őt a királyi tanács nemesi ülnökévé választották. 1502-ben az országbíró ítélőmestere, s ezzel együtt az erdélyi vajda bírói helyettese lett. II. Ulászló király ezért őt bízta meg “az ország minden jogainak, törvényeinek egybeszedésévei, címekre és fejezetekre osztásával”. A Tripartitum a Dózsa-féle parasztfelkelés évében, 1514-ben készült el.

Ulászló halála után, II. Lajos került trónra, ki mellett Werbőczy királyi személynőki tisztet töltött be. Ezt a magas beosztást is újabb birtokok megszerzésére használta fel. Több alkalommal járt külföldön, delegációk élén, hogy a török elleni összefogásra hívja fel a figyelmet. Politikusként nem ért el jelentős sikereket. Tárgyalásait ballépések, sikertelenség, túlzott hiszékenység, megfontolatlanság jellemezte. Latin tudása ellenére magyarul tartott szónoklatot a velencei tanácsnak, Luther Mártont valósággal lerohanta, azt remélvén, hogy a nagy reformátor nézeteit meg tudja változtatni, de idehaza is előfordult, hogy rosszul taktikázva a vesztes fél oldalára állt.

Hatásos szónoklatai viszont növelték népszerűségét, s ezért az 1525. évben az ország legfőbb világi méltóságára, a nádorságra emelték. A köznememesi célokat támogató nádor azonban szálka volt a főnemesség szemében. Hatalmát így rövid ideig élvezhette, hiszen a főnememesi reakció 1526-ban megfosztotta nádori rangjától, sőt Szobi Mihállyal együtt ki is közösítették. Valószínűleg a számkivetettségnek köszönhette az életét, mert így a mohácsi csatát a felsőmagyarországi Dobronyára visszavonulva vészelhette át.

A kettős királyválasztás után, az alkalmatlan király, Szapolyai János oldalára állt, ki kancellárjává, tanácsnokává nevezte ki, sőt még az a megtiszteltetés is érte, hogy a királya fia gyámjával is őt kérte fel. Szapolyai János vereséget szenvedett a főurak által megválasztott Habsburg Ferdinándtól. Werbőczy az emigrációba is követte urát.

Életét a török által elfoglalt Budán fejezte be, hol a nyolcvanadik életéve elmúltával a török által leigázott lakosság fölötti judex volt, napidíjas bíró, afféle keresztény kádi. Az egykor országnyi birtokkal és hatalommal, népszerűséggel rendelkező államférfi apró-cseprő ügyek intézőjeként hunyt el 1541-ben egy dühkitörése következményeként.

Három házasságából egy fia született, Werbőczy Imre; ki apja ösellensége, Habsburg Ferdinánd oldalára állt, s később Tolna vármegye főispánja lett.

Milyen ember is volt tehát Werbőczy István? Egész élete tele van ellentmondásokkal. Művelt, sok nyelvet beszélő jogtudós, törtető hivatalnok, a mindenkori rendszer kiszolgálója, koncepciók perek végrehajtója, aki ugyanakkor mecénásként támogatta a nagy humanista Janus Pannónius elégiáinak kiadását. Kisstílu pénzügyi tranzakciók végrehajtója, ki az ország legmagasabb posztját, a nádorságot is elérte. Életét külön kell választanunk híressé lett kézikönyvétől, mely egy szigorú következetességgel megírt nemesi védőbeszéd.

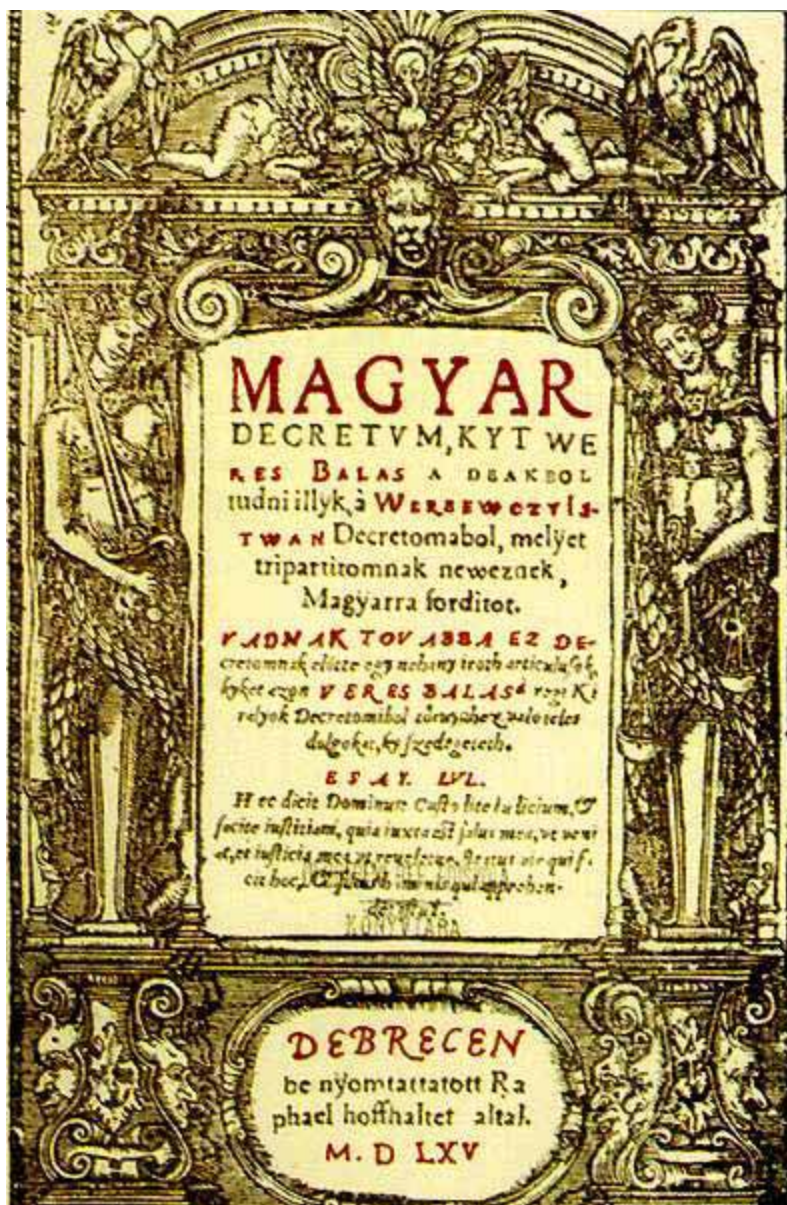
Az alsópetényi hagyományban Werbőczy a kíméletlen, gonosz földbirtokosként szerepel. Talán ma már ki sem lehet nyomozni, hogy ez az emlékezetben honnan származik. Lehetséges, hogy csak a legutóbbi évtizedek terméke, mikor Werbőczy a legfőbb népnézónak volt kikiáltva. Az is lehetséges azért, hogy a történet valóban évszázadokra nyúlik vissza: Történt egyszer, hogy a kastélyát építők közül az egyik munkás nem köszöntötte őt a rangjának kijáró tisztelettel. A földesúr ezen annyira felbosszankodott, hogy puskáját felkapva lelőtte a közművest a falhoz állított állványról.

A hármaskönyv

Magyarországon Mátyás király uralma alatt 1486-ban jelent meg az első nyomtatásban is kiadott, a köznemességet támogató törvény. A Decretum Maius bizonyos engedményeket ad a jobbágyságnak is. Megerősítette szabad költözködési jogát, s utat nyitott a mezővárosi fejlődésnek. Halála után azonban kísérletét a törvények rendszerbe foglalására félretették. Az ezáltal keletkezett hiányt fokozták II. Ulászló zűrzavaros, egymásnak ellentmondó törvénykezései. Ezért volt szükség a jogszokások rendszerbe foglalására. Az uralkodó először Liszkai Adám protonáriust kérte fel erre a munkára. Miután azonban ő nem készítette el, Werbőczyt bízta meg a feladattal, ki alsópetényi birtokára visszavonulva több év munkájával megalkotta élete fő művét, mely egy csapásra híressé tette. Az Opus Tripartitum Juris évszázadokon át a nemesség jogforrása lett, s hatása egészen 1945-ig tartott. A jogkönyv készítése során felhasználta a művét már Európa szerte megelőző törvénygyűjteményeket. A nagy munkával 1514 tavaszára készült el, ám az időközben kitört Dózsa-féle parasztlázadás miatt az országgyűlés összehívására csak az év őszén került sor. Miután látta, hogy a parasztság ellen sorra hozzák a szigorú megtorlás törvényeit, az utolsó pillanatok buzgalmában ezeket is beillesztette művébe. A Dózsaék elleni véres bosszút így évszázadokra konzerválta. Az országgyűlés egy tíztagú bizottságnak - valamennyien elismert jogi szakértők - adta át a művet véleményezésre. Javaslatuk alapján Ulászló egy kiváltságlevéllel a magyar szokásjog hű tükrének nyilvánította. Az országgyűlés után azonban a főlénybe kerülő főnemesekből álló mágnáspárt megakadályozta, hogy törvényerőre emelkedjen. A törvényeknél előírt módon ugyanis sohasem került megpecsételésre, a megyéknek és városoknak sem küldték meg, s a király aláírása sem került rá. A szentesítés folyamata tehát megszakadt, mert sértette a magyar főnemesség érdekeit.

Werbőczy nem tudta elérni, hogy elképzelései megvalósuljanak, ezért 1517-ben Bécsben Singreiner-nél, a híres nyomdásznál kiadatta saját költségén. Annak ellenére, hogy nem vált törvénné, az ítélezésben a későbbiekben, mint magyar törvénykönyvre hivatkoztak rá.

A tankönyvszerű Tripartitum a nevét arról kapta, hogy három nagy részre tagolódik. Az első részben a nemesség birtok-, család- és öröklésjogi kérdéseit tárgyalja, a másodikban a vagyoni szabályokat, a harmadikban Szlavónia és Erdély jogszokásait, valamint a városi polgárság és az örökös szolgaságra kényszerített jobbágyság jogviszonyait írja le. Werbőczy a köznemesség vezére és ideológusa a jobbágyság teljes jogfosztottságát mondja ki, miközben a nemesség érdekében hangsúlyozza annak négy sarkalatos kívánságát. Ezek szerint nemes embert bírói ítélet nélkül elfogatni nem lehet, csakis közvetlenül a megkoronázott királytól függ, adót nem fizet és csak a haza védelmére tartozik fegyvert fogni és végül ellenszegülhet a törvénytörő királynak.

A jobbágyságot századokra olyan szolgaságra vetik, amely példa nélkül áll egész Európában. “Hogy árulásuk emléke időleges maradékaira is átmenjen, és hogy minden ember megtudja: mekkora büntény az urak ellen fellázadni, ennek utána az ebben az országban bárhol lakó összes parasztok hűtlenségi vétkük miatt, amely szerint egyik helyről a másikkra költözhetnek, elvesztvén, az ő földesuraiknak föltétlen és örökös szolgaság alá legyenek vetve.”

“A királyi felség - az előbb említett parasztárulás örök emlékére püspökké vagy érsekké senkit se tegyen, aki paraszti nemből származott”

A Tripartitum azt is rögzíti, hogy minden paraszt heti egy nap ingyenmunkával tartozik a földesúrnak, s ha fegyvert találnak nála, kiherélik, második alkalommal pedig kivégzik. Részletesen felsorolja azokat a szolgáltatásokat, amelyeket a jobbágyság teljesíteni köteles pénzben, termékben, munkában.

A Hármaskönyv a legtöbbször kiadott magyar könyv. Az 1517-es latin nyelvű kiadást 1565-ben követte a magyar, később a horvát és német nyelvű fordítása. Összesen 47 kiadást ért el, s ezen kívül még 11 népszerűsítő, esetleg verses változatot. Szerzőjét, Bél Mátyás a XVIII. század első felének legjelentősebb magyarországi tudósa Nógrád megye lakosságáról szóló írásában a legjelentősebb római jogtudóshoz hasonlítja. “Bizony, innen származott Werbőczy - ha pártütései nem szennyezi be magát, a híres - nevezetes magyar Ulpianus -, Petény falu kastélyából, nemesi vérből, ahol azután életében is tartózkodott. A magyar jogtudományban szerzett érdemeiről nincs okunk sokat beszélni, mert mindenkinek száján forognak és a Tripartitum eléggé bizonyítja.”

A Jeszenszky család

A Turóc vármegyéből, a Divék nemzetségből származó ősi család tagjaként nagyjesezni Jeszenszky Miklós költözött 1740 táján Alsópeténybe. Fiai közül Sándor a Beleznay-féle lovasezredben őrmester, István a Bethlen gyalogezred hadnagya volt. István építtette újjá az alsópetényi templomot. Valószínűleg a család állította ezt a szerény emléket, melyet a parkban találunk, s amelyen a következő felirat található: “Szeretett Atyánk emlékére István, Gábor, Lenke, Sándor”, s az évszám: 1806. Békés és Pest vármegyébe való költözésük után érkezett a Somogyi család.

A Somogyi család

A család történetéről tudjuk, hogy Somogyi István 1642-ben nyert címeres nemeslevelet, melyet Péter 1734-ben a nemesi vizsgálaton felmutatott. Nógrád-vármegyében 1803-ban hirdette ki nemességét. Somogyi Zoltán nógrádi járási főszolgabíró volt. (megh. 1882)

Az alsópetényi kastélyuk építését a legtöbb forrás - egymásra hivatkozva - 1820-ra teszi, ám a valóságban minden bizonnyal korábban elkészült, hiszen már Mocsárynál ezt olvashatjuk az 1820-ban megjelent könyvében: “Ez alatt a Jászok Kapitányának, Somogyi Antalnak ékes úri lakhelye, szükséges és hasznos épületekkel körülvéve ékesíti ezen falut, mely egy keskeny völgyben fekszik.”

A Hild József kúriáinak stílusában épülő, egyszintes, palával fedett klasszicista kastélyukat a Gyurcsányi családba beházasodó Andreánszky Sándor vásárolta meg.

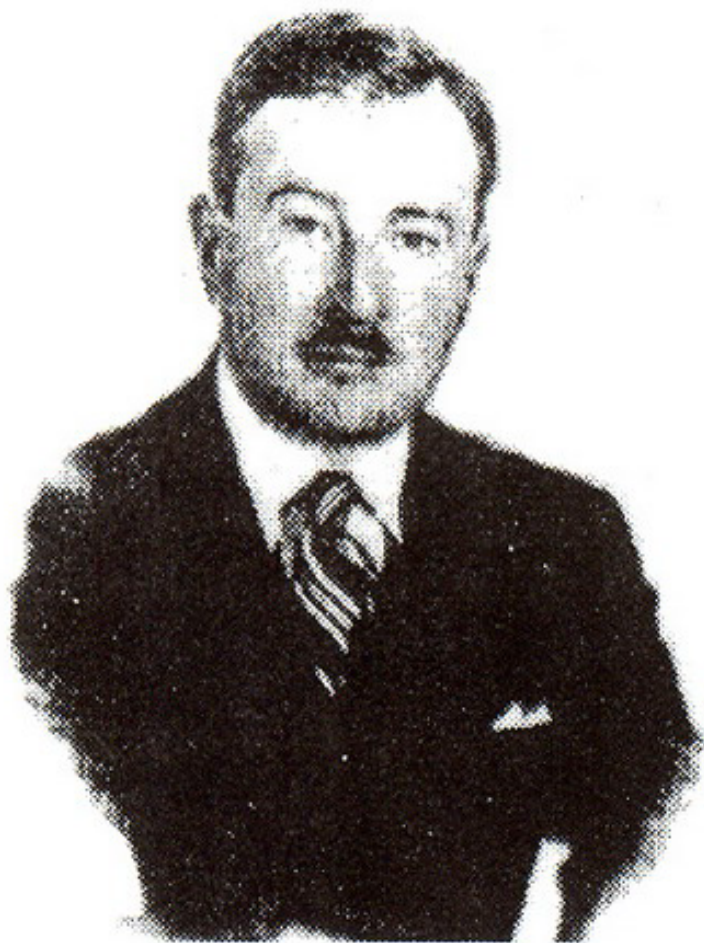
A báró liptószentandrás Andreánszky család

Liptó vármegye legrégebbi családjainak egyike. Már az 1200-as években találkozhatunk velük az oklevelek tanúsága szerint. Első kimutatható őse Hauk Polku, 1230 táján élt. A család örökös főrendiházi tagsággal bírt. A liptószentandrás előnevet és birtokadományt 1578-ban, osztrák bárói rangot 1802-ben, magyar bárói címet 1875-ben kapott. Az évszázadok során az Andreánszkyak legtöbbje a kincstárt szolgálta, de a XVIII. század második felétől kezdődően feltűnően sok tagja foglalt el jelentős szerepet a magyar bányászat történetében.

A család legjelesebb tagja az ifjabb Andreánszky Gábor volt.

1895. aug. 1-én született Alsópetényben. A háború miatti megszakítással a budapesti tudományegyetemen folytatott tanulmányokat Tuzson János akadémikus tanítványaként. 1922-ben avatták bölcsészdoktorrá. Nagy hatással volt rá egy, a professzorával, 1914-ben a Fogarasi havasokban tett gyűjtőút. Az első világháborúban az olasz és az orosz fronton is harcolt. 1918-ban olasz fogságba esett. Később a professzor által alapított Növényrendszertani Tanszéken lett tanársegéd, majd 1929-ben a tudományegyetem magántanárává habilitálták. 1942-ben lett a Magyar Nemzeti Múzeum Növénytárának igazgatója, majd 1945-től a tudományegyetem növényrendszertani és növényföldrajzi tanszékének egyetemi tanára. 1952-ben visszahelyezték a múzeumba és ott működött haláláig.

Kutatásai során elsősorban a harmadidőszaki flórákat tanulmányozta. Ennek érdekében járt vizsgálatokat végezni a Földközi tenger környékén, Szicíliában, Szardínián, az Appenineken, Észak-Afrikában, de tanulmányozta az Alpok és a Kárpátok növényvilágát is. Foglalkozott az erdők fejlődéstörténetével és az éghajlatváltozás növénytakaróra való hatásával. Ősnövénytan írásai, monográfiái tették őt ismertté szakmai körökben. Ősnövénytan című kézikönyvében összefoglalta a növényi élet történetét és a korai növénymaradványokra vonatkozó ismereteket. A Magyar Tudományos Akadémia tagjai sorába választotta. Akadémiai osztálytitkárként létre hozta az Acta Biologia című folyóiratot. Akadémiai tagságát 1949-ben tanácskozó taggá minősítették vissza, ám 1982-ben rendes tagságát posztumusz helyreállították. Fő művei: Ősnövénytan (Bp. 1954), Die Flora der Sarmatischen Stufe in Ungarn (Bp. 1959), On the Upper Oligocene Flora of Hungary (Bp. 1966) Budapesten halt meg 1967. november 20-án.

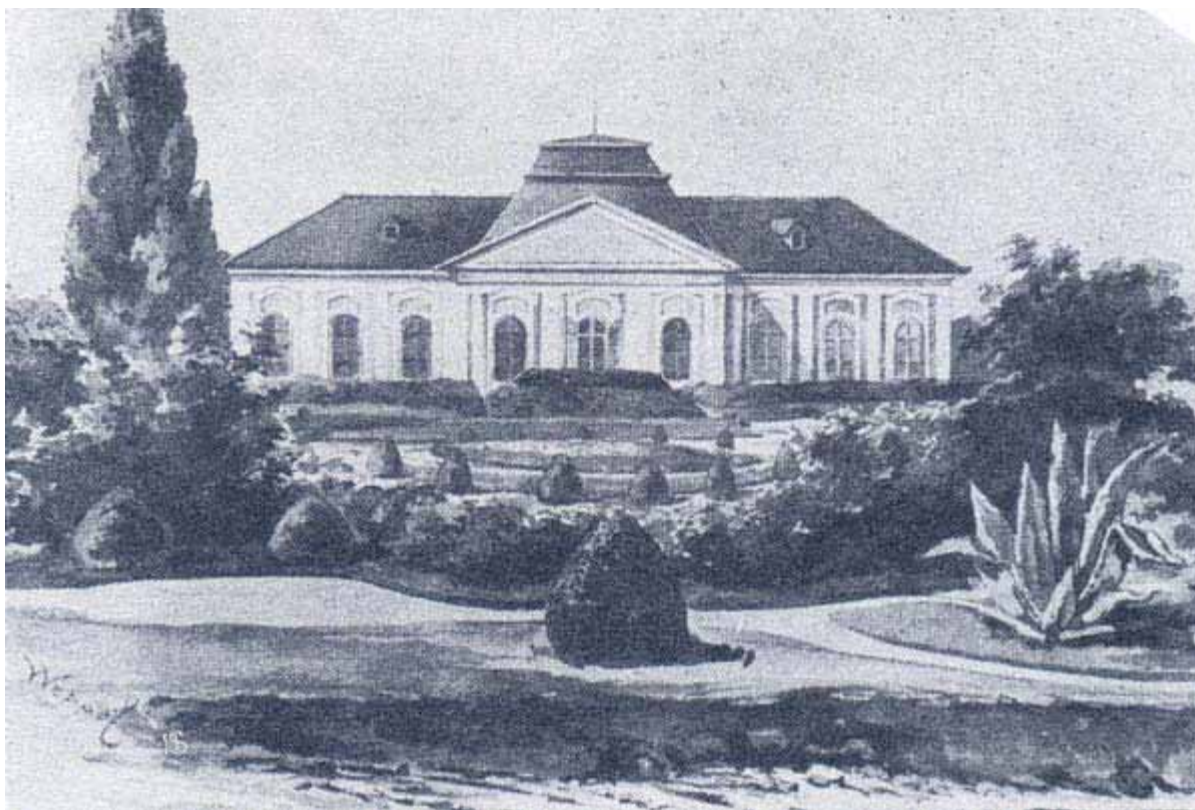

Andreánszky Gábor

Tótprónai és blatniczai báró és nemes Prónay család

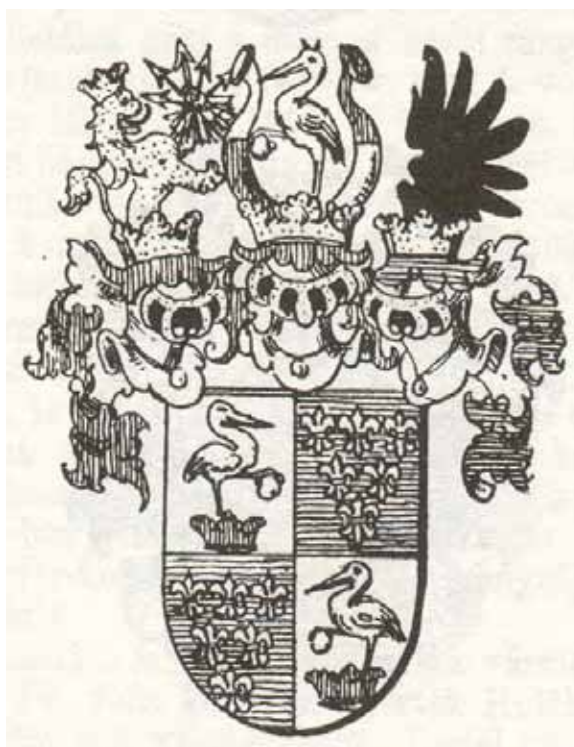
A család Túróc vármegye legősibb családjai közé tartozik. Első ismert képviselője Rech comes, ki 1279-ben kapta adományként Tót-Prónát. Fiai újabb adományokat nyertek III. Endrétől, a trónra kerülésében szerzett érdemeik elismeréseként. II. Mátyás és Mihály 1563-ban nemességmegerősítő címerlevelet kapott I. Ferdinánd királytól. Prónay Pál 1725 és 1741 között Nógrád vármegye követe. Tőle származik a család bárói ága, kik elsősorban megyénkben tevékenykedtek. A család tagjai közül sokan viseltek a vármegye életében jelentős tiszteket. Így köztük találjuk a századok során a vármegye tisztiügyészét és főjegyzőjét, táblabíráját és szolgabíráját, aljegyzőjét és országgyűlési képviselőjét. 1848-49-es szabadságharcban a család szinte valamennyi férfitagja nagy lelkesedéssel vett részt.

Prónay Mihály, az alsópetényi földbirtokos, ki addig is aktívan részt vállalt faluja vezetésében, 1906 április 23-án lett Nógrád vármegye főispánja. Felesége Batthány Felícia grófnő. A vármegye május 15-én tartott rendes közgyűlésén hódolatteljes tudomásul veszi kinevezését és előkészületeket tesz a beiktatására. A legnehezebb időszakban vállalta ezt a tiszteket. Az előzményekhez tartozik, hogy első Ferencz József király nem az alkotmány szerint jogosult ellenzéknek adta meg a kormányalakítás lehetőségét, hanem báró Fehérváry Gézá, a testőrség volt parancsnokát nevezte ki miniszterelnöknek. A "darabont" kormányt Nógrád megye sem ismerte el. Megyei ellenállást szervezett és egy 55 fős alkotmányvédő bizottságot hozott létre. Tagjai közt találjuk az alsópetényi földbirtokosokat is.

A Prónay kastély

Török Zoltán, a vármegye főispánja lemondott a tiszteréről, ám az uralkodó által kinevezett gróf Brechtold Artúrt a megye nem ismerte el első emberéül. Mikor 1905 decemberében nyolcvan csendőr kíséretével érkezett Balassagyarmatra a megyeházára, ott zárt ajtók fogadták. Miután egy fegyvermesterrel kinyitatta az ajtót, az alispán feljelentette zártörés címén. Mikor végül 1906 januárjában a szinte teljesen üres közgyűlési teremben letette a hivatali esküt, a megyeházával szemben egy, a nevét viselő koporsót, s egy akasztófára felkötött kitömött rókát helyeztek el ellenzői.

A Prónay család bárói címere

Ilyen előzmény után Prónay “hódolatteljes” fogadása is még őszintébbnek, örömtelibbnek tűnik. Prónay, székfoglaló beszédében elmondta, hogy ő a főispáni állást nem kereste, s csak azért vállalta el, hogy a megyében béke legyen végre. “De biztatóan hatotta át a lelkem ugyanakkor az a tudat is, hogy a kitűzött magasztos célok elérésében nem támaszkodom csupán csak gyarló egyéni erőmre, hanem támaszkodom oly férfiakra, a kikkel együttesen működve, szembeszállhatok minden nehézséggel. Értem ezalatt nemcsak a vármegye minden önzetlen fiát, kinek szíven fekszik megyéjének a sorsa, de ideszámítom elsősorban a kipróbált és harcokban megedzett tisztikart, melynek élén szolgálni büszkeséggel tölt el”

Borovszky így jellemzi őt 1911-ben megjelent monográfiájában: “Ígért igazságos, becsületes igyekezetet, s hogy ígéretét híven beváltotta, tanú rá az azóta teljes sikerben és zavartalan harmóniában lefolyt időszak”

Felhasznált irodalom:

Alsópetény képviselőtestületének jegyzőkönyvei, Nógrád Megyei Levéltár, V. 304.

Bónis György, A Hármaskönyv, in. Werbőczy István: Tripartitum, Téka, Budapest, 1990.

Dr. Borovszky Samu: /szerk/ Nógrád vármegye, Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1911.

Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára, Pesten, 1851.

Dr. Ladányi Miksa: Nógrád és Hont vármegye, Budapest, 1934.

Magyar Életrajzi Lexikon, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975.

Mocsáry Antal: Nemes Nógrád Vármegyének Históriai, Geographiai, és Statistikai Esmertetése, Pesten, 1820.

Nagy Iván: Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendbeli táblákkal, Pest, 1857.

Nógrád megye története I.-IV. kötet, Salgótarján

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái, Budapest, 1897.

Végh József: Alsópetény, Mikszáth Kiadó, 1995.

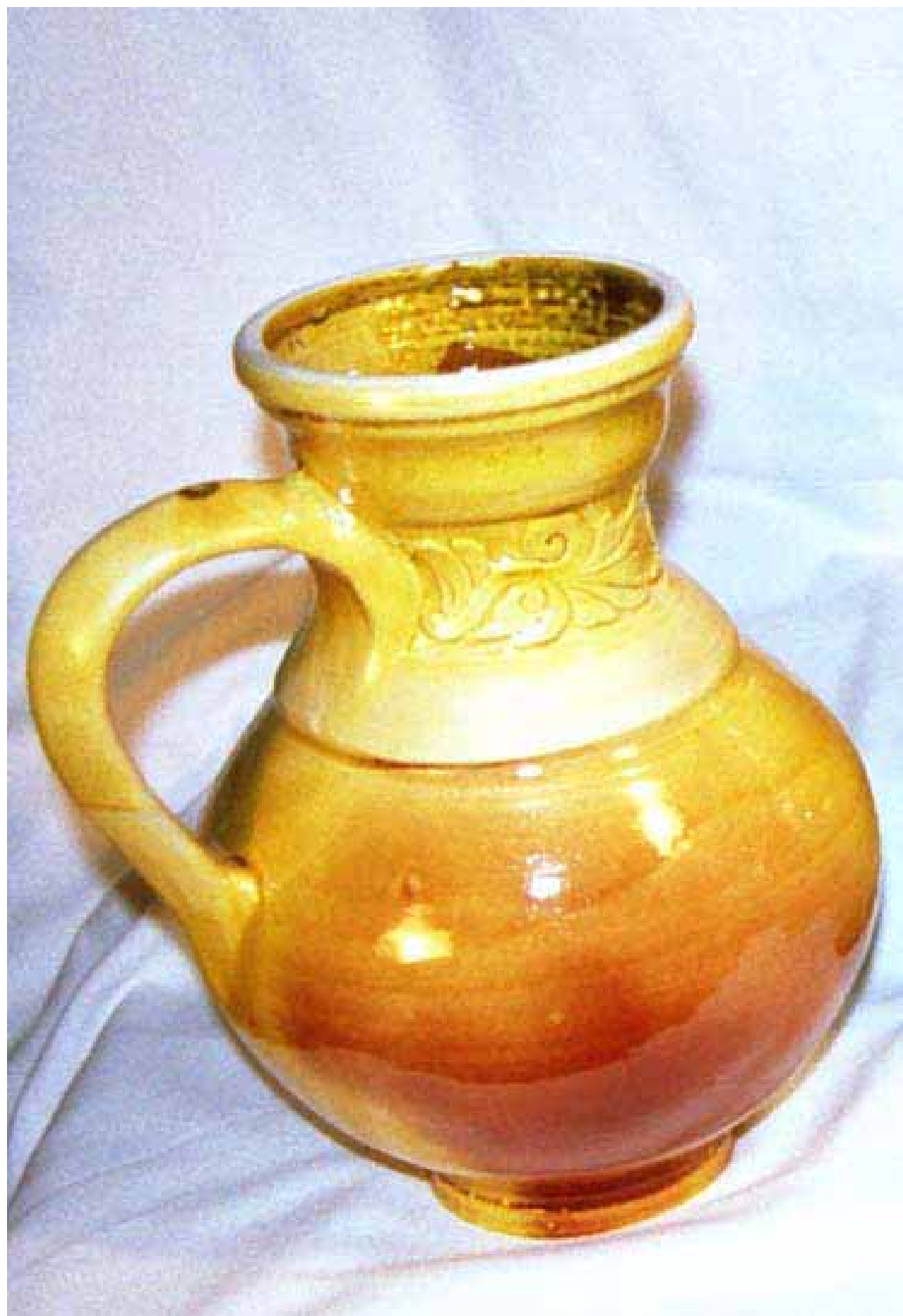

SZÁJBELY ZSOLT

liturgia Garcia Lorca szelleméhez

most néma a szél
és a fátylak piszkos faggyúján
egy megkésett levél mesél
mint selymes hajnalok
az eltékozolt vágytalanság
hajdani morál-porcai fölött
talán nem így gondoltuk
talán még te sem tudhattad
de hiába minden falra mázolt
döbbenet minden hajlás a
papírhalmazok tinta szálain
íme üresen konganak a
megbontatlan bánat-patronok
és magára hagyatva izzik
egy még el sem fogadott sóhaj
a zuhanó Nap turbulenciáján
1+9+3+6
a tizenkilences végösszeg
tényezői egy katalán árnyék
vetüléséből rettentő magnólia
képében nehezednek
nevető szemed könnyes parcelláira
a meglékelt hús összegörnyedve
teljes pompában vonul át
minden fölperzselt híd felfoghatatlan
bánatát magába olvasztva
s a számlapok mögötti űrben
egy pozitív hevület deltáján
majd újra hallhatom vad
szeráfi dallamod

CSEREPES ANDREA (CSANDI)

SZERENCSEKŐ

Az ábécében esett össze Cidrimi, az otthonától körülbelül kétszáz méternyire, az édesség részlegen. Pedig úgy hitte, mostantól semmi sem állíthatja meg, akármeddig eljuthat, még talán Párizsig is. Ha megtett volna még néhány lépést, eljutott volna a párizsiig.

Persze ahhoz képest, hogy az utóbbi időben csakis a lakásában sétálgatott, az ábécéig megtett távolság már nem is olyan jelentéktelen. Sőt, ott, a csokoládék és bonbonok előtt heverve Cidrimi úgy érezte, kedves otthonától felmérhetetlen hosszúságú út választja el, melyet ő képtelen lesz megtenni visszafelé.

Egy pillanat alatt megbánta, hogy aznap kilépett az ajtón. Az utcai közlekedéstől mindig is viszolygott, mert hisz az utca telis-tele van autókkal, buszokkal, villamosokkal és még emberekkel is, melyek bármikor veszélybe sodorhatják a gyanútlan együgyűt. Ha özvegy Prakkerné nem adja neki a felszentelt és megbabonázott, több ezer éves szerencsekövet, Cidrimi sosem merészkedett volna az utcára.

Szegény Cidrimi. Fontos megjegyeznem, a teljes neve valójában Cider Imre volt, csak mi, a barátai hívtuk Cidriminek, egyértelmű, hogy miért.

Nem volt ő magatehetetlen, ámbár gondoskodásra szorult. Özvegy Prakkerné, a bejárónő főzött neki és mosott rá, rendszeresen, ámde a takarítással, főképp a nagytakarítással, akadtak gondjai. Merthogy Cidrimi bejárónője gyűlölte, ha takarítás közben zavarják, nem szerette, ha ott lábatlankodnak körülötte, miközben ő port töröl.

Tavaszi volt, a nagytakarítás hagyományos évszaka, ezért Prakkernének valamit mindenképp ki kellett eszelnie, hogy egy kis időre eltávolítsa otthonról szeretett háziurát. Ez a valami nem más volt, mint a felszentelt és megbabonázott, több ezer éves szerencsekő, melyet Prakkerné állítólag a dédnagyapjától örökölt, féltve őrizte, és amely minden bajtól megóvja Cidrimit, ha a zsebében lapul. Prakkerné nagyon meggyőződő volt, hiszen a nagytakarítás forgott kockán, és Cidrimi aznap huszonhárom és fél év óta először elhagyta az otthonát.

Szép koratavaszi nap volt, ráadásul szombat, egy hosszú, kellemes sétára tökéletes alkalom. Cidrimi odakint megtorpant a kapu előtt, mert hirtelen elvakította a fényes külvilág, hunyorogva, szeméit dörzsölgetve próbált hozzászokni a napsütéshez, és eközben halványan, ámde fokról fokra egyre élesebben körvonalazódott előtte egy közeledő alak. A szomszéd volt az, a kukucslyukon át nemegyszer látta őt.

Először arra gondolt, legjobb lesz gyorsan elmenni mellette, behúzott nyakkal, lehajtott fejjel, észrevétlenül, mert ha szembenéz vele, talán köszön neki, előfordulhat, hogy beszélgetni fognak, ő mond egy ostobaságot, vagy akár többet is, a szomszéd bolondnak nézi majd, és vérfagyasztó pletykákat fog elterjeszteni róla a házban, a környéken és mindenfelé. Igen, először erre gondolt, de aztán eszébe jutott, mi van a bal zsebében.

Miután Cidrimi a lakásban eltöltött huszonhárom és fél év alatt lezajlott eseményeket huszonhárom és fél másodperc alatt elmesélte, továbbá viccelődött egy kicsit, elköszönt a szomszédától, és gondolatban megállapította: a szerencsekő minden veszélyt elhárított.

Tempósan lépkedett végig a járdán, nem botlott meg és senki sem lökte fel, a kalapját nem röpítette el a szél, és nem pottyant a vállára sem kicsi, sem nagy guano.

A kereszteződésben megállt a zebra előtt, megvárta, míg a lámpa zöldre vált. Természetesen, egy percig sem hitte Cidrimi, hogy a zöld megvédi őt. Mindegy, milyen színben világít a közlekedési lámpa, attól függetlenül még bármikor elgázolhatja egy busz, egy kamion vagy egy egyszerû személygépkocsi a gyalogátkelõn áthaladót, legalábbis azt, aki nem hord magánál szerencsekövet. Cidrimi tisztában volt ezzel, és nem kevésbé azzal a ténnyel is, miszerint akinek efféle kő bujkál a bal zsebében, az átkelhet az úttesten, akárhol és akár mikor.

Cidrimi mégis megállt, békésen kivárta a zöld jelzést, és átkelt akkor, mikor mindenki más. Nem egyszer mondta, hogy neki nem kenyerre a céltalan feltűnősködés.

Minden remekül alakult, a játszótér mellett elhaladva Cidrimi rettenthetetlen hős módjára, bátran megfékezett egy elszabadult ölebet. Vakmerő mozdulattal elkapta a pórázt, melyet a csaholó kutya eszeveszetten loholva húzott maga után. Jócskán meglepett mindannyiunkat, hiszen úgy tudtuk, neki nem kenyere a céltalan feltűnősködés.

Hajdan még maga Cidrimi sem hitte volna el senkinek, hogy effajta meggondolatlan tetteket is véghezvihet, mert ha valaha kilépett volna a lakása ajtaján, ha átkelt volna a zebrán és eljutott volna egyszer idáig, a játszótér nyugati szegletéhez, ahol minden órában elszabadul egy-egy kutya, amint a póráz után kap, a szerencsekő nélkül biztosan hasra esik.

Nem esett hasra, a pórázt mosolyogva adta a gazdi kezébe, egy kisgyereknek pedig elmagyarázta, merre van a vasútállomás, noha sosem látott még síneket.

Legközelebb tölem kap Cidrimi szerencsekövet, egy egzotikus országból, nagyon-nagyon távoli országból fogom elhozni neki, akkor majd Cidrimi sokkalta messzebbre jut.

Özvegy Prakkerné velem ellentétben sosem járt messzi országokban, a Cidrimi lakásával szemközti házban lakott és nem hagyta el a lakótelepet egész életében. Érthető, hogy a felszentelt és megbabonázott, több ezer éves szerencsekövet is a közelben szerezte be.

Szegény Cidrimi, csupán egy üveg ásványvizet akart, semmi mást. Azonnal eltévedt, mihelyst elnyelte a fotocellaszáj, tétován bóklászott a tiritarkán megrakott polcok között, és akkor megpillantotta...

Érezte, nincs már levegő és forog a világ.

Ott volt előtte sok száz szerencsekő, celofánzacskóba gyűjtve, a zörgő celofánon pedig azt harsogták a nagy, nyomtatott betűk:

DUNAKAVICS FÖLDIMOGYORÓS DRAZSÉCUKOR

Két eladó és egy takarító vitte haza Cidrimit, miután magához tért. Odahaza özvegy Prakkerné örömmel üdvözölte háziurának új barátait, ámde végighallgatva a történeteket, igencsak elcsodálkozott. A mai napig állítja, fogalma sem volt arról, hogy a felszentelt és megbabonázott, több ezer éves szerencsekő egy közönséges drazsé.

Ki tudja, mi az igazság, egy biztos, az az idő, mely Cidrimi életének egyetlen sétája alatt eltelt, épp elegendő volt egy alapos nagytakarításhoz, hogy otthona makulátlanul tiszta és barátságos legyen.

Megjelent Cserepes Andrea első meselemeze!

Megrendelhető a cserepes.andrea@gmail.com e-mail címen.

MÓRITZ MÁTYÁS

Nyugalmat nem leltem

Szegény voltam, kit a jelen bántott,
elvett tőlem reményt, boldogságot;
pihent alattam tájtékos élet,
gyerekszemem mélye feketétlet.

Torkomat szorongatta a titok,
ajkat miért csak sóhajra nyitok;
hogya bánat miért belém költözött,
miért sodor éles zátonyok között.

Vonszoltam ifjú szívem, -kacagtam,
sült helyett az öklömbe haraptam;
sokszor vártam, ahogy tőlem tellett,
mikor az égből napsugár pergett.

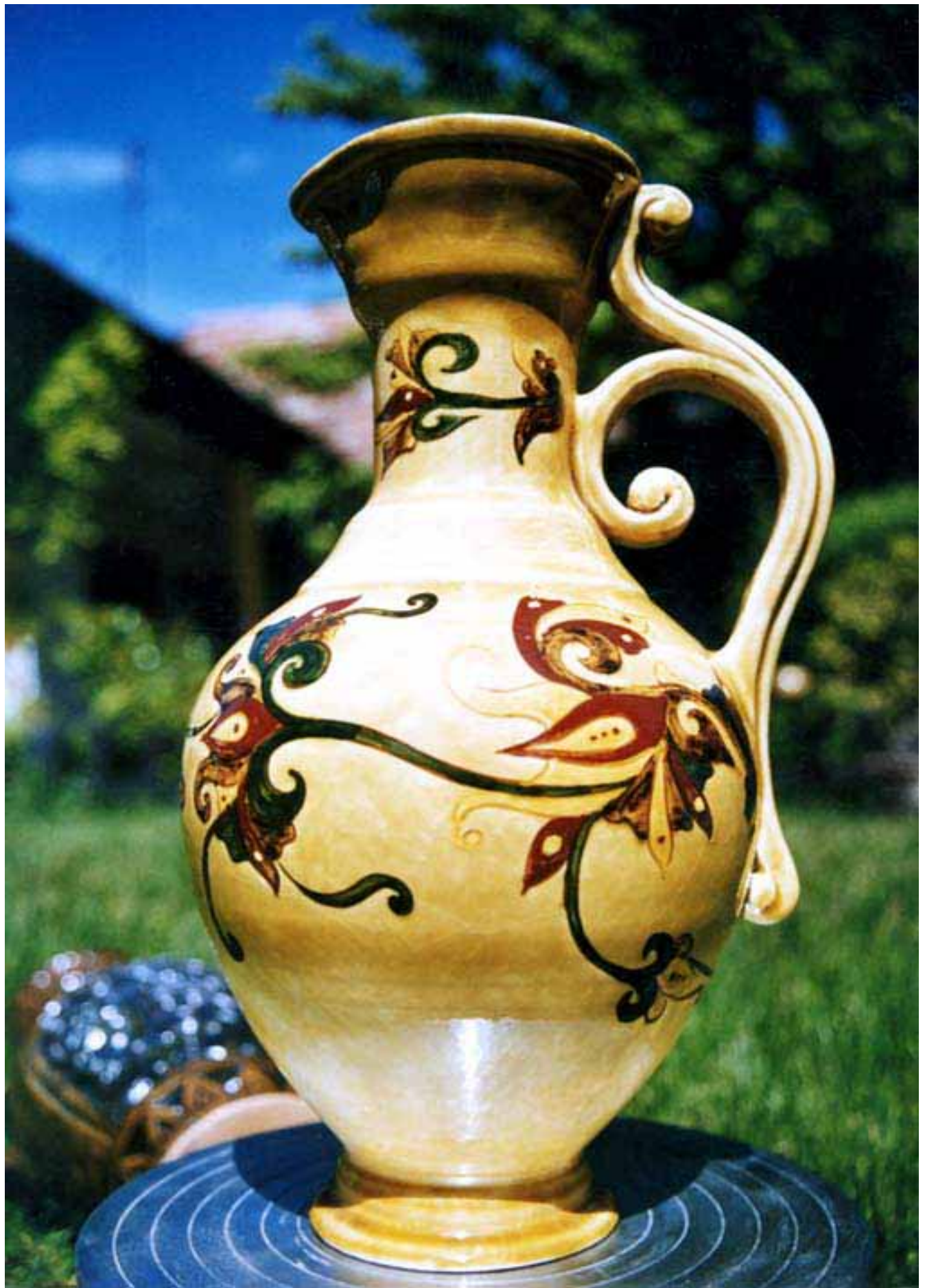
Vártam egyedül, borzongós éjjel,
ahogy a fák büszke terebélyel;
hogya meghalljam az éjjeli zenét,
és elsimuljon köröttem a rét.

Csókkoltam volna, mint más helyettem,
duruzsoltam volna, önfeledten;
és daloltam volna, mint az orkán,
alkoholos szavaknak a torkán.

Énekelgettem csak, búsan, árván,
szállt az ének szellő hollószárnyán;
szerelemről, ősről, illó nyárról,
kettős teherről, a pusztaságról.

Tenyerén, ki tehette, nem hordott,
és a vágyam csak gyáván háborgott;
a többiek közé úzve jöttem,
míg mennykövek civódtak fölöttem.

Nem az voltam, kinek meleg szavát
bölcse susogták, boldog szép anyák;
nem tűz rám a Nap, habja nem vakít:
Azóta is csak várok valakit.

KALLIOPE KOSARÁNAK

februári merítéséből Gáspár István Gábor: Egy vers ára című munkáját választottam. A szerzőről csupán annyit tudok, amennyit a könyvborító elárul. 1957-ben, Salgótarjánban született, e harmadik munkája dokumentum-kötet. A könyvborító: retinaszántó tüske. Ezért dicséret illeti a szerzőt és társait: Buda Lászlót, Kicsiny Balázst és Sulyok Miklóst. Külön kiemelést érdemel a könyvjelző, mely egyik felén az inkriminált verset hordozza, másik oldala pedig, egy fekete háttérű felkiáltójelet mímél. Amit olvasóidőről olvasóidőre kézbe kell venni, arrébb rakni és közben szembesülni vele. Napról napra. Direkt. A szükség és a szándék tökéletes találkozása.

A kötet hiteles jegyzőkönyvek és feljegyzések egymásutániságából építkezik. Lássuk a folyamatot, elsőként az „ősbűnt”.

A történet az 1926-os születésű Jecsmenik Andor „drehás” – miként az esztergályosok egymást nevezik – keresztútjáról szól. Munkás szülők gyermekeként érkezett (valószínűleg reményekkel telve) a szocializmusba. Veleszületett értelmi képessége és az élet napi tapasztalásai vitték, vihették közel 1956 eszméihez, melyek közül nem a Horthy-rendszer restaurációját támogatta. Az 1948-53 közötti időszak szovjet katonai jelenléttel megtámogatott személyi kultuszát meggyűlölte; ilyenformán a kommunistákat is. 56 munkástanácsai, így vélhetően Jecsmenik Andor is, az 1945-48-as időszak reményes több-pártrendszerét és a szovjet csapatok távozását érezte közel magához (és talán nem túlzok: nemzetéhez). Ezt a felfogást fordította „ellenforradalomná” a Kádár János fémjelezte munkás-paraszt kormány. (Mihez képest? Valójában ki, kinek volt ellenében?)

A történetek szenvedő alanyát, hősét - 1956 zúzó napjaiban - a Nagybányai Szolgáltató Vállalatnál az üzemi munkástanács elnökhelyettesévé választják. Az üzem nemzetőrségének a parancsnoka lett. E minőségében többször járt a fővárosban. Utolsó útjáról Salgótarjánba hazaérve, 1956. december 8-án, letartóztatják.

Jecsmenik Andor nehéznek találta: s a többfordulós megtorlás végén „doktorvidaeferenc” főbíró 12 év börtönre ítéli. (Ugye ismerős a főkomornyik neve?! Dobjunk neki mentőmellényt, miszerint: tehetett-e mást? Ha nem ő, akkor lett volna, ki helyére áll? Sajnos igen.) Anyja kegyelmi kérvényeket fogalmaz, ám a világpolitika homlokráncolása komolyabb ballasztot jelentett a „békéltábor sajkájában”. 1963 augusztusában résnyire, de megnyílnak a börtönök. J.A. kegyelmet kap és feltételeken szabadul.

A forradalom „felderített” vesztesei besározódtak. Elmenekült közel 300 ezer szürkeállomány – a nemzet szellemi életének folytonosságában keletkezett űrt, azóta sem sikerült egészen bestopponni. Ma már számszerűsíthetetlen az utcai harcokban véletlenül elhunytak és a tudatos ellenállók aránya. Az azonban egészen biztos; hogy az 1956-ot követő években: 200 fölötti a hatalom által bitóra küldött emberek száma. A túlélő „tetteseket” börtönbe zárták, a pöttyösöket megszarolták, ám ez utóbbiak közt voltak azért nem kevesen, akik „önként, kéjjel” jelentettek. Könnyű hernyók álcájában tapadtak a megfigyeltre. Nem haraptak, csak figyeltek és közvetítettek. Ilyen volt a „Bükkszéki József” fedőnevű ügynök is, (beszervezésének dátuma 1957. szeptember), akinek egyik kuncaftja Jecsmenik Andor volt. (A fiataloknak és a gyorsan felejtőknek mondom: azokban az években „a munkásmozgalom *kapitalisták* által elnyomott (halálba kergetett, stb.) proletárköltőjének”, József Attilának néhány versét kiradírozták életművéből. Azokban az években senki nem vette a bátorságot, hogy elszavalja a Levegőt! című őskiáltást!) E kis kitérő - hegyláb-keringő - után kezdődik a tulajdonképpeni lényeg, a keresztút, melynek golgotái csúcsán a 2006-os megemlékezés áll, hunyorgó, bizonytalan fényben, mint Kosáry Domokos a Gőj Motorosok háttér-brümmögésében.

A fősodor:

Jecsmenik Andor a börtönévek alatt nem hasonlott meg (szakzsargonban: a büntetés végrehajtása nem érte el a célját). Mi több: megtalálta a maga keresztjét, az ártatlan verselgetést. Ahhoz azonban, hogy az ember valamifajta logika alapján szavakat írjon egymásután, kellenek a gondolkodás tömörítése is. Az összetettebb gondolkodás oka vagy következménye a kreativitás. „Drehásunkat” ez odáig sodorja, hogy szabadulása után otthon is folytatja a versírást. Két műszakban dolgozik, közben különféle - szakmájába vágó – újtásokon törli a fejét. Közben folyamatosan „szem előtt van”. Tudni nem tudja, de a cirklisurranáshoz szokott elme érzi ezt!

A „célszemély” még börtönben van, de a háló sugárirányú tartóit már kikötötték, szövődik a háló, hisz Bükkszéki-Hernyó Józsefnek produkálni kell! Tevékenysége eredményeképpen Jecsmenik Andor „V” (vizsgált) minősítést kap. Újabb kartonok „fektetődnek fel” s elindul egy ördögi spirál, aminek végigolvasása azt a benyomást keletkezteti, hogy az egész szerkezet azért működött, azért működött, hogy mindannyian működni tudjanak. Az ellenőrzés nélküli önjáró szerkezet, amit a fizika jelen tudásunk szerint nem tud megvalósítani, azt az államhatalom megalkotta. Ténykedésük alapfeltétele a bűnösség és a bűnös feltalálása volt. Egy egészen ócska középkori boszorkányüldözés szájalmas, megrendítő, szégyenteljes és lealacsonyító forgatókönyvét olvashatjuk. Másolatok, másolatok hátán, dossziék és nyilvántartások keresztbe-kasul. Az abszurdítás irodarendszerében több ezer adminisztrátor hosszú éveken át azzal töltötte napi nyolc óráját „a népi demokratikus, munkásan paraszti és parasztian munkás hatalom” kebelén belül, hogy lenyalja a frissen felkent vakolatot.

Jecsmenik Andorról a kiterjedt megfigyelő-hálózat különféle hernyói más-más megközelítésben jelentenek. Annak semmi nyoma sincs, hogy e fölött a jelentések felett akárki is eltöprengett volna, netán alternatívákban gondolkodott volna. A régi bűn, mint vörös fonál húzódik végig az aktákon, ami minden aznapi intézkedést alátámaszt, megmagyaráz, felduzzaszt, és mint egy örökmozgó gyártja továbbra is a legkülönbébb iratokat, azok összefoglalóit és az összefoglalások összesítését.

1966 augusztusában Jecsmenik Andor meghaladja negyvenedik életévét. Tervezte-akarta-nemakarta(?), tény: a szabad idejében verseket faragó munkás valamiképpen fordulópontnak érzi a dátumot. Ezen studióz parkettázás közben, aztán az elkerülhetetlen kitérés erejével papírra vet egy verset. 25-26 sor. Az első sor egyes szám első személyben íródott, az utolsó sor többes szám harmadik személyben. Az „éntől” eljutott az „ökig”. Minden sora egymásra épül, magasodik, ível. Verscímül azt írja: Ne álmodj nép! (A könyvnek nem tárgya – nem is lehet! – a vers esztétikai értékelése, így e beszámolónak sem. Annyit azonban feltétlenül szükséges megemlíteni, hogy az írás minden nyers sora mögött vaskos, kemény, primer igazságok vannak, telve feszítő indulatokkal.) Hősünk pontosan tudja, hogy „fortélyos félelem igazgat”, így versét könnyed szerelmes rigmusaival együtt munkahelyi szekrényébe rejti.

A dráma:

Jó Shakespeare, mit ki nem kerekített volna ebből a helyzetből! Szekrényben a bűnjel. Műhelyben a tragikus hős, mellette az ármánykodó Koch szaktárs, aki igen irigyli Jecsmenik szaktárstól az újításokat, kiváltképp a soron következőt, amit nem rest ellopni. Aztán ott vannak a többiek: koch-félék és Jecsmenikhez húzók, no meg a háttérbe vonuló „ne szólj szám, nem fáj a fejem” típusú örök darabok. E kis műhely mellett óvatos párttitkár, brigádvezető és üzemvezető oldalaz és színezi a társadalmi drámát. A legkülső körön pedig, a megszállott politikai rendezők komoly háttérparral és kellő mennyiségű hernyóval. Koch szaktárs feljelent és a gépezet meglódul. Szintről szintre haladva egyre sötétebbé válik Jecsmenik Andor, míg a túloldal egyre tisztább lesz. (Az anyagmegmaradás fizikai törvénye eszmei síkon is igazolódik!)

A módszertanilag jól kidolgozott kihallgatási szisztémákon végighaladva Jecsmenik Andor bíróság elé kerül, ahol verséért „izgatás” címszó alatt kettőévi szabadságvesztésre ítélik. Miután korábbi büntetéséből feltételes kegyelemmel szabadult, hát a fennmaradt éveket is hozzácsapják. Így hasított ki „hősünk” életéből – ha nem magából az Életből – összesen 14 évet. 168 hónapot. 5110 napot és éjszakát. „Hát illik ez?” Jecsmenik Andor fellebbezése okosan és tökéletesen életszerűen rajzolja át és magyarázza a „bűnesetet”, amit azonban elutasítanak. (A jeles bíróság – a tévedhetetlenség gyöngyszemét markában tudva – hogyan is változtathatna döntésén?)

Tanúk és jegyzőkönyvírók, kihallgatók és ítélezők szelektív hallása kiáltóan mutatja magának a rendszernek az aberráltságát. Nemhogy ellenvéleménynek, de még latolgatásnak sincs esélye. Ha Jecsmenik Andor kálváriáját a külső szemlélő objektivitásával nézzük, megállapítható; hogy minden vonatkozásában kimeríti a „konceptiós per” valahány ismervét. Holott 1966-hoz képest 15 év telt el a „Rákosi vircsaft” tobzódása óta. Csak az eszközök finomodtak. Miként egy kínai közmondás tartja: „A farkasnak új szőre nő, de a természete megmarad.”

Jecsmenik Andort 1973. augusztus 4-én, szabadon engedték. A hernyók azonban nem. Új és újabb kísérletet tettek: megfigyelték, szavát lesték, de akkorra már olyan páncélt növesztett maga köré, amin nem tudtak áthatolni. 1986-ig, mint esztergályos dolgozott különféle salgótarjáni üzemekben, aztán nyugdíjba vonult.

Arendszer nem csak gyerekeit és vélt szövetségeseit, de tartalékait és a nyugati kölcsönöket is megette. A Moszkvából induló dominó sor első táblácskája megingott, az végighullámozott a táboron, s a „sátor összedőlt”.

Gáspár István Gábor gyomorszorító könyve, amely egy salgótarjáni munkás kálváriáját adatozza, nem marad elvarratlanul. Jecsmenik Andor - a rendszerváltást követően – óvás iránti kérelmet terjeszt elő a Legfelsőbb Bírósághoz. A szerv kérelmét befogadja, s 1990. január 24-i dátummal korábbi ítéleteit semmisnek nyilvánítja. Mondhatni: győzött az igazság!

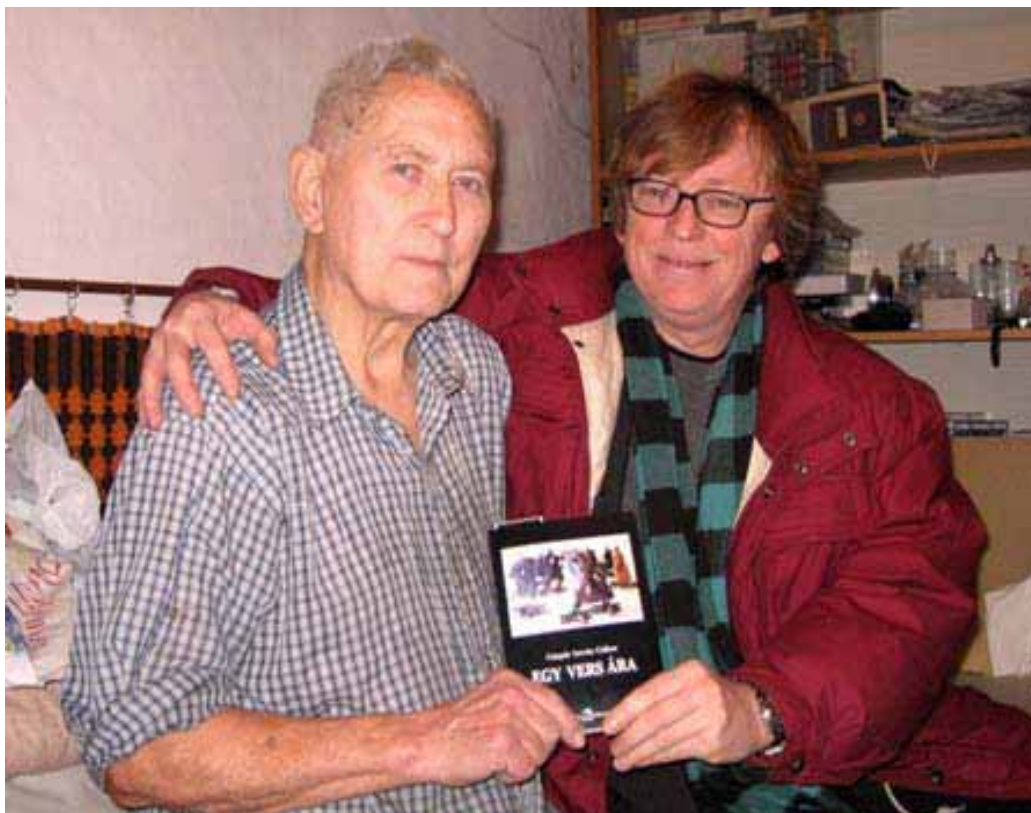
Valahol Budapesten, egy zseniális művész (Hofi Géza) elénekelt egy vérfagyasztóan igaz és gyönyörű dalt. A kutyákról, a kiöregedett vadászbekről, aki (igen AKI) „vonítva ül a kátyúban”. A szon végén elcsendesülő akkordokban drámaian hangsúlyossá válik a szöveg és a zene szaggatott staccatója: „...az igazságból, az igazságból elveszett, elveszett az „I””.

Így érezhette magát Jecsmenik Andor is, midőn 2006. október 23-án (az ötvenedik évfordulón) átvehette az Önzetlenség Díjat. Öröme, kicsiny büszkesége tán meg is maradt volna, ha a rendhagyó ünnepség folytatásában - ahol a „Szabadság Hőse” kitüntetések adták át -, el nem hangzik „Bükkszéki-Hernyó József” neve, aki egészségi állapotára való tekintettel nem tudott személyesen megjelenni. Pont.

Egy generációval később születve, dermedten érzem Bródy János szövegének igazát: „nincs új világ, csak a régi él tovább.” Egy szomorú barátom hozzátette, hogy 2008-ra már a régi sincs. Már semmi sincs.

Gáspár István Gábor: Egy vers ára, Palócföld könyvek, Új folyam (sorozatszerkesztő: Praznovszky Mihály), Salgótarján, 2007. 225 oldal, ára 2000 Ft. A beszerzés iránt földrajzilag távolabbról érdeklődők rendelkezésére áll a BH szerkesztőségének e-mail címe.

Kázmér

A képen Jecsmenik Andor és Gáspár István Gábor látható

SZÁZDI SZTAKÓ ZSOLT

1552

XXII. Egy fontos beszélgetés

Aznap reggel végre kimerészkedtek az útra. Igaz, erre is csak a kényszer vitte rá őket, Jurica bokája annyira bedagadt, hogy nem tudott ráállni, csak fél lábon ugrált. Nem is ment tovább, az erdőből kiérve leheveredett a fűbe, hogy megvárja, amíg jön valami úti alkalmatosság, amire fölülhet. Addig is gyógynövényeket szedett a kisfiúval, amikkel bekötötte a bokáját. Szerencsájuk volt, mert alighogy Jurica bepólyálta a lábát, egy szekér tűnt fel, amelyik lépésben közeledett. A kocsis megállította az ökröket, Dienes pedig felkérérdzkedett. Jurica a kisfiúval hátul a saroglyában fészkelte be magát, ahol Ellák a puha szalmán elaludt, elől pedig Dienes ült a bakon, mellette a paraszt, aki az ökröket hajtotta.

- Aztán hova mennek?

- Mi bizony keresünk.

- Hát aztán mit keresnek?

- Rokont, ennek a kisfiúnak.

A paraszt hátranézett az alvó Ellákra.

- Aztán hol találtak rá?

- Az erdőben, a halott öreganyja mellett.

- A török elől menekültek oda – tette hozzá Jurica, hátulról a saroglyából.

- Bizony, - mondta a paraszt, és megpatintotta ostorát- sokat szenved a nép az átkozott pokolfajzattól.

- Most valami rokont keresünk neki, aki magához venné, - ismételte Dienes.

- Ennek ugyan hiába, olyan árva ez, mint a kisujjam.

- Talán ismeri?

- Az öreg Márk unokája, a kolostorszolgáé, akit a papok megvakítottak, mert tudta a kincsek rejtékhelyét. Én is sokszor megfordultam a kolostortorban, de mondhatom, hogy nem szívesen, és örültem, ha a kapu becsukódott mögöttem. Olyan volt az a hely, mintha a pokol tornácáról nézné valaki a kárhozott lelkek szenvedését. Mikor jött a török, elrejtették a kincseket, amelyek a kolostorban voltak, ők pedig elrejtőztek, de a török túljárt az eszükön. Elhurcolt minden férfit a faluból, és megüzente nekik, hogy megöli, ha nem jönnek elő. Az asszonyok elmentek a szerzetesekhez, és addig sírtak-ríttak a fülükbe, amíg elő nem jöttek. A kincsek említésére Dienes felkapta a fejét, és hegyezni kezdte a fülét:

- Kincseket mondott, jóember?

- Én azt – mondta a paraszt, és egykedvűen megsuhintotta ostorával az ökröket, akik ezt fel se vették és ugyanolyan lomhán húzták a szekeret, mint eddig.

- Mifélek azok a kincsek?

- Hát, amit a papok elrejtettek, nem tudni, hova. Azt keresik a törökök.

Erre már Jurica is előremászott a saroglyából, és tekintete találkozott Dienes tekintetével:

- Kend most hova megy? - kérdezte Dienes, hogy témát váltson.

- A töröknek fuvarozok, hogy a rosseb vinné el valamennyit. Megüzente a bírónak, hogy elfogyott a kenyér a várban, és küldjön egy szekérrel, ha nem akarja, hogy ő jöjjön el érte. A bírónk okos ember, és tudja, hogy abból nagy baj lesz, ha a török jön el. Hallott már a fedémesiek esetéről? - fordult Dieneshez.

- Az erdő madarai nemigen csiripelték, márpedig mi hosszú ideig az erdőben bújdokoltunk, - válaszolta Dienes.

- A fedémesi bíró hírt vette, hogy jön a török, harácsolni. Erre aztán az egész falu kivonult a határba, hogy most aztán megütköznek a törökkel, de minden hiába. A török leverte őket, a falut kirabolta, és felgyújtotta. Pedig a bíró hogy biztatta a népet: Ne félj addig Szent Mihály, míg Fedémes talpon áll! Azt beszélik, hogy Isten büntetése volt Fedémesen, amiért nem akarta elismerni, hogy a halott törököt a falu határában találták meg, ezért kellett Koncz Ambrusnak meghalnia. Cifra egy história, meg kell hagyni, - mondta a paraszt, és hitetlenkedve csóválta meg a fejét.

Hlokovits Istvánt vitéz katonának, jó bajtársnak ismerte mindenki, akinek egy kis bátorságért nem kellett a szomszédba mennie, sőt, sokszor az esztelenségig bátor volt. Szívesen vett részt portyákon, kalandos vállalkozásokban, pusztán a harc kedvéért, no meg a pénzre is szüksége volt. Szeretett mulatni, kedvelte a jó bort, és a takaros fehérnépet, és a császár igencsak szűken mérte a zsoldot, ráadásul rendszertelenül is. Ezért aztán szüksége volt azokra az aranyakra, amit ezeken a portyákon szerzett, csakhogy portyázni se mindennap mentek, így hát állandó pénzzavarral küszködött. Ekkor hozta össze a sorsa Kafimmal, a török kereskedővel, aki megemlítette, hogy néhány hírért bőségesen megfizetné. Hlokovits kapott az alkalmon, akkor éppen súlyos adósságai voltak, és szüksége volt pénzre. Csak később tudta meg, hogy Kafim valójában a budai pasa ügynöke volt, illetve hírkereskedő, ahogy ő magát nevezte. Amikor ezt megtudta, véget akart vetni minden kapcsolatnak vele, csakhogy a török most már zsarolta. Kafim ravasz ember volt, tudta, hogyan tartsa a markában áldozatait. Őt is azzal zsarolta, hogy leleplezi árulását a bajtársai előtt, akkor aztán istenítélet se kell, mert társai miszlikbe aprítják. Már arra is gondolt, hogy végez Kafimmal, csakhogy ő mindig résen volt, nem adott rá lehetőséget, hogy megölje. Amikor Kafim halálhírért meghallotta, fölélegzett, úgy vélte, megszabadult rossz szellemétől, de mikor megkapta Murát levelét, rá kellett jönnie, hogy abból a hurokból, melybe önként dugta a fejét, nem szabadulhat.

Murát a levelében egy, a vártól nem messze levő helyet jelölt meg a találkozói színhelyéül. Éjfélre járt az idő, már egy órája várt Murátra, hirtelen lódobogást hozott feléje a szél, a sötétségből kibontakozott Murát alakja.

- Te vagy az?

- Megismersz, Hlokovits István?

- Sokszor láttalak Kafim társaságában.

- Igen, én is dolgoztam neki, mert megfizetett.

- Mit akarsz?

- Látom, nem szívesen jöttél.

- Elátkozom a napot is, amikor Kafim az utamba került.

- Márpedig nekünk most róla kell beszélnünk!

- Miért?

- Megölték. Remélem, tudod?

- Bárki is volt, jól tette, kétszínű alak volt.

Murát olyan mozdulatot tett, amit lehetett helyeslésnek is értelmezni, de a hangja megkeményedett:

- Hlokovits István, te voltál?

- Tudom, hogy nagy jót tettem volna vele a világnak, de nem én voltam.

Murát türelmetlen mozdulatot tett:

- Engem most nem az érdekel, hogy te mennyire gyűlölted Kafimot. Mit tudsz róla?

- Pedig érdekelhetne, mert Kafim kettős játékot űzött, két urat szolgált egyszerre. Egyszer kelepcét állítottam neki, és bajtársaimmal elfogtuk, de a kapitányom elengedte. Utána azzal hencegett, hogy legközelebb kénytelen leszek őt megölni, ha meg akarok tőle szabadulni.

Murát eddig is sejtette, hogy Kafim kettősügynök, így hát gyanúja most bizonyossággá vált, de nem ez érdekelte:

- Ezt eddig is tudtam – hazudta. – Arról beszélj, amiről kérdeztelek!

- Azt mondtad, dolgoztál neki. Te többet tudhatsz róla, mint én.

- Kafim ravasz ember volt, még előttem is titkolózott.

- Miből gondolod, hogy én többet tudok, mint te?

- Gyakran a kérdések többet árulkodnak, mint a válaszok. Mi érdekelte mostanában Kafimot?

Hlokovits elgondolkozott, mint aki erősen fel akar idézni valamit.

- Legutolsó találkozásunkkor volt egy furcsa kérdése.

- Mi?

- Az érdekelte, hogy érkezett-e a várba szekér, amelyet katonák kísértek.

- És ez miért érdekelte?

- Nem tudom.

Murát agya lázasan kezdett dolgozni. Szekér, amit katonák kísérnek. Vajon mi lehet azon a szekéren? Lehet, hogy Kafim a pasa megbízásából azután kémkedett, hogy milyen erősítések érkeztek a lévai várba az utóbbi időben? Ez azonban sehogy se magyarázza meg, hogy a pasa miért akarja kideríteni halálának a körülményeit.

A háttérben tehát megbújik még valami, ami van annyira értékes, hogy még Kafim halálát is érdekessé teszi. Ekkor, mintha villám sújtotta volna, rájött a megoldásra. Arany, megvan, arany! Szeme előtt megcsillant az arany fénye, úgyhogy önkéntelenül behunyta a szemét. Izgalmát azonban ügyesen leplezte Hlokovits előtt.

- És te mit válaszoltál?

- Hogy nem érkezett.

- Jól van, Hlokovits István, elmehetsz!

XXIII. A szökevények

A nyolc főre fogyatkozott csapat békésen poroszkált az úton, még a csetepatéből két sebesültjük maradt, de egyik se volt súlyos sérült. Mehmed vezette a kis csapatot, aki az útjukba került, azt kirabolták, és még örülhetett a szerencsétlen, ha csak az értékeitől fosztották meg. A katonák többsége abban a reményben csatlakozott az összeesküvéshez, hogy visszatérhet a szülőföldjére, azonban addig is élni kellett, és ami nekik nincs, azt elveszik másoktól. A táborban csak szökésük után fedezték fel Kara Meszler halálát, és azonnal üldözőbe vették a szökevényeket, de azok akkorra már jókora előnyt szereztek, úgyhogy az üldözők is hamarosan feladták a reménytelen vállalkozást. A csapat kettesével, libasorban haladt. Szandzsák, aki a katonák közt még a Mehmedénél is nagyobb tekintélynek örvendett, kiváltképp azután, hogy megtudták, megölte Kara Meszlert, Mehmed mellett lovagolt.

- Allah szakállára, hova vezetsz minket?

- Nyugodj meg, jó helyre vezetlek titeket.

- A katonák már zúgolódnak, szeretnének visszatérni a szülőföldjükre. Azt mondják, te azt ígérted visszavezeted őket Budára, de ha nem te, vissza mennek ők maguk.

Mehmed dühbe gurult, megállította lovát:

- No és mit gondolsz, Budán majd tárt karokkal várnak rátok? Ne feledjétek, hogy ti összeesküvők vagytok, akik megölték urukat.

- Amit tettünk, a pasa parancsára tettük – védekezett Szandzsák.

- Az olyan kutyával, aki belemart előző gazdájába, a következő gazdája már óvatosabb lesz, és láncra veri. Ti se várjátok, hogy a hatalmasok majd másként fognak veletek bánni – mondta Mehmed, majd békítőleg hozzátette – Amit megígértem, teljesíteni is fogom, mondd meg nekik, csak türelemmel legyenek. Mit gondolsz, én nem akarok ugyanúgy hazamenni, mint ők?

Szandzsák hümmögött, mint aki hiszi is a választ, meg nem is, és Mehmed érezte, hogy nem győzte meg egészen.

...

Rekkenő volt a hőség, már a reggel előre ígérte, hogy napközben fullasztó lesz a meleg. Von Tielk kiment a folyópartra, reggel óta nem látta Ilkát, és ez nyugtalanította. Maga se tudta miért, el volt rontva az a napja, amikor nem látta a lányt. A cigányoknak semmi kedve se volt ebben a hőségben vándorolni, inkább a táborban maradtak, és a szekerek ponyvája alá húzódtak, vagy egyéb árnyékot adó helyet kerestek. Von Tielk kiment a partra sétálni, felpezsdült vére képtelen lett volna nyugton maradni. Ez a vér pedig egy izzó fekete szempár miatt pezsgett olyan nagyon, amely már az álmait is elrabolta.

Az évnek ez a szaka volt a legmelegebb, szinte még a folyó vize is forrt ilyenkor, és olyan alacsonyan állt a víz, hogy át lehetett gázolni a túlsó partra. A parton sétálva egyszerre fürdőző alakot pillantott meg, aki önfeledten lubickolt a folyóban, nagyokat sikkantva, de ahhoz túl messze volt, hogy megállapítsa férfi, vagy nő. Közelebb osont, és egy bokor mögé rejtőzött, ahonnan jól rálátott a folyóra. Szíve nagyot dobbant, mert bár a fürdőző arcát még most se látta, mégis felismerte Ilka számára oly kedves alakját. A szerelem ritka és lopott pillanatainak egyike volt ez. Legszívesebben odarohant volna a lányhoz, hogy összecsókolja. Gyönyörűségében elfeledkezett az óvatosságról, és hogy az ágak ne zavarják a kilátásban, felállt. A lány azonnal észrevette.

- Menj innen! - kiáltotta von Tielk felé, és nyakig merült a vízbe.
- Eszem ágába sincs.
- Ha nem mész el, nagyon megharagszom – mondta Ilka duzzogva.
- Úgyis tudom, hogy nem tudsz te rám sokáig haragudni – mondta von Tielk a legkomolyabb hangon.
- Jól van, akkor legalább fordulj el! - próbálkozott egyezkedni a lány, és Von Tielk elfordult.
- De ne less!

Behunyta szemét, és arcát a nap felé fordította. Izzó sugarait érezte arcán, és kis idő múlva verejtékcseppek lepték el.

- Kész vagyok, - szólalt meg a háta mögött Ilka. Megfordult, a lány immár felöltözve, teljes életnagyságában állt előtte. Önkéntelen mozdulattal akarta megfogni, de a másik ügyesen kisiklott a karjai közül.

- Kémkedsz utánam?
- Elveszed az eszemet, Ilka.
- Csakugyan?
- Már álmomban is a te arcod látom. Elátkozom azt a napot, amikor találkoztam veled.
- Te elátkozod, én pedig áldom, - mondta a lány szomorúan.
- De miért? Miért, ha egész életünkben csak szenvedni fogunk?
- Én nem fogok szenvedni, ha szomorú leszek, majd rád fogok emlékezni, a boldogságra.

Von Tielk megfogta a lány kezét, most Ilka se ellenkezett.

- Szökjünk meg!

A lány megrázta a fejét.

XXIV. Gyilkosok bére

Éjszaka volt, az élet zajai elcsendesedtek, csak a természet hangjai hallatszottak, ami itt, a falu határában zavartalanul folyt. A tulajdonképpeni falutól is messze kívül állt a fogadó, az út szélén, háta mögött jó száz méterrel már az erdő kezdődött. Errefelé csak az apróvad jár, mezei nyúl, pocok, ürge, a tyúkól réme a menyét, aki ilyenkor indul vadászni. A padláson nyest jár, hallani az apró lábak dobogását, amit az ijedősebb lélek gyakran hisz szellemjárásnak. A fogadósne azonban nem tartozott az ijedősebb lelkek közé, bár rajta kívül csak a béreslegény aludt valahol az istállóban. Az idő már éjfélre járt, de az ő szobájában égett a világ, ő maga pedig nyitott szemekkel feküdt ágyában. Nem tudott elaludni, azóta a nap óta nem jött szemére álom, ha pedig eljött, az borzalmas volt, úgyhogy azt kívánta, bár sose jönné el az este. Bárhogy is próbálta háborgó lelkét megnyugtadni, lelkiismeretét nem tudta úgy becsapni, mint másokat. Esténként, mikor szobájába tért, gondosan elrekesztelte maga mögött az ajtót. Ágyában fekvé még a falra vetődő árnyak is rémisztették, amiket a lámpa előtt elrepülő bogarak okoztak. Hirtelen kopogásra rezzent össze, a kopogás megismétlődött, mire válaszolni tudott.

- Ki az?
 - Én, - hallatszott a szolgalegény hangja. - Engedjen be!
 - Fekszem.
 - Fontos beszélőnivalóm van.
- A fogadósne felkelt, és felöltözött, kinyitotta az ajtót.
- Mit akarsz?

A szolgálégény érdekes módon most nem tűnt olyan együgyűnek, mint máskor, a legjobb ruháját vette fel erre az alkalomra, mintha bálba készülődne. Arcán öntudatos kifejezés, mint akit eddig sokszor megaláztak, de most végre egyenrangúnak érzi magát. Rejtélyes mosollyal egy zacskót húzott elő az inge alól.

- A halott töröknél találtam, - mondta, és megrázta a zacskót.

- Uramisten, mennyi arany!

- Megszámoltam, ötvenhárom.

A fogadós né önkéntelenül a zacskó után kapott, ám a legény ügyesebb volt, és elkapta.

- Mikor kivittem a halott törököt gazd'asszonyom azt mondta, hogy amit nála találok, megtarthatom.

- Mit akarsz csinálni?

- Most már cinkosok vagyunk, és én megvehetném gazd'asszonyomtól ezt az egész fogadót, ha ahhoz volna kedvem, csak hogy én nem akarom megvenni, hanem gazd'asszonyom tudja, hogy mit akarok. Eddig mindig azt mondta, hogy koldus vagyok, de most már van pénzem. Azonban csak egy szavába kerülne, és mindenem a magáé lehetne, és gazd'asszonyom tudja, mi az a szó.

A fogadós né szép szemében kapzsi fény csillant.

- Tudom. – bólintott, és kihúzta magát, hogy a legény csak legeltesse szemét királynői termetén, hadd csorogjon a nyála. És ez a csalafintaság nem is tévesztett célt, mert a legény szemei kimeredtek, és egyszerre olyan lett, mint a dürrögő fajdkakas:

- Tudja, hogy már régóta szeretem, de eddig minden alkalommal visszautasított, mert nem tartott magához méltónak. Jöjjön hozzám feleségül!

- Tudod, hogy a férjem...

- Hat éve halott.

- Mikor meghalt, megesküdtem, hogy soha nem megyek férjhez. De, ha akarod ezután már nem fogom többé elrekeszteni a szobám ajtaját.

...

Az ivószoba telve volt vendégekkel, útjukat rövid pihenőre megszakító utasokkal, vagy éppen a környéken dolgukat végző parasztokkal. Jurica és Dienes betértek Ellákkal megpihenni, hosszú út állt mögöttük, amit jórészt gyalog tettek meg. Bár Jurica bokája a gyógynövényeknek köszönhetően már lelohadt, még mindig bicegett, és nem erőltethette meg túlságosan. Úgy döntöttek hát, hogy a fogadóban megpihennek.

Kiválasztottak egy asztalt, és letelepedtek hozzá. A szemlélődő azonnal felfigyelt volna rájuk, hiszen alig voltak idősebbek a kisfiúnál, akit gyámolítottak, csak hogy ebben a forgásban senki se ért rá elgondolkozni, vajon ki is lehet ez a három árva.

- Éhes vagyok, - jelentette ki Ellák.

- Mindjárt kapsz enni, - csitította Jurica.

- Csak egy a baj, - szólalt meg Dienes - az erdtől ingyen kaptuk az élelmet, a jóemberek se kértek fizetséget pár falatért.

- Nincs pénzünk?

- Majd megpróbálok megalkudni a fogadós néval. Ha kell, ledolgozzuk az ebéd árát.

A fogadós né jött az asztalukhoz, és játékosan beletúrt Ellák szőke fürtjeibe:

- Éhesek vagyunk – kezdte Dienes – de fizetni nem tudunk. Gondoltuk, ledolgoznánk az étel árát.

A fogadós né végigmérte Dienest, azzal a kacér pillantással, amely sose maradt hatástalan a férfiakra, úgyhogy most Dienes is zavartan lesütötte a szemét:

- Diákfélének látszol, fiú, és nekem az uram után maradtak írásaim, amikkel nem boldogulok. Ha megfejtéd nekem ezeket az írásokat, kaptok ételt, és még éjszakai szállást is.

Befejező részei következnek. A Szerk.

SZŐKE MÁRIA-MAGDOLNA

Erdélyi éjszaka 2

Modern ballada

farkas vére hull a hóra
feledés tapad a szóra
rengetegben árnyak járnak
szép múltunkat megkívták
vándor vagyok kósza ötlet
mennyországban fáradt jöttment
Erdély útján mezitlábam
gyalog jöttem felhőn szálltam
itt vagyok...

zakatoló vonatkerekeken érkezik a holnap
fáradt asszonyok szmogot mosnak az égről
áfát számol a pap, a misék morájában madarak süketülnek
nem repülnek el csak kotlanak lassan ketyegő fehér bombákon
történelmet írnak a tolvajok, mindenki csent a másikéból
a meg nem húzott harangok pókhálói
csillagösvényt formált a harmat s egy légy
egy életrevaló zümmögő bátran rárepült a sehovára

dibben - dobban - dübben
szívben szóban ködben
sámánok ha járnak
sasok hogyha látják
lópaták koppannak
leborul ha kéred
titkos szóval hívott
Isten arcán véred
szívben szóban ködben
dibben - dobban - dübben

*szarvas vére farkas álma
hiúz szíve sólyom szárnya
erdők mélye tenger habja
oltár bûne mennyi malasztja
sámánnótám néma sóhaj
e mesében minden óhaj
minden szó mi menthető
nyállal fröcskölt szemfedő
anyák ajkán nem kél nóta*

*nincs bötű a koporsóra
a bölcsőben jaj kinek
didereg most a hideg...
kapu mellett jányka áll
ölelő kart nem talál
szemhéján nájonkönny csordul
megcsókolja gyilkos mordul
atomverte kupleráj...
árvamadár rabmadár
aranykalitkája fáj
cifra szárnya vértől ékes
dalolna de hangja érdes
Erdélyország ege felett
két keselyű szeretkezett
s tojást raktak kelő átkot
dögevő vad valóságot...
árvamadár rabmadár
térdig vérben jajban jár...*

*nézd, már megint nem tudom honnan jöttem
hátam mögött szép mesék haldoklanak
üvegfalat és atomvárosokat láttam
papok sirattak sosem élt isteneket
szegénylegények és sárkányok féltek
ott, ahol Fehérlófia sosem láthatta meg a tündért
betonkoppanások kísérik léptemet
kértetek, ne járkálj páncél nélkül ebben a mesében
az életben hagyott hősöket sakálok lesik
agyarukon foszforos nyál csillog az éjben
szépen haldoklik egy bordélyba zárt ország
mindenki csaló csak van, akiről nem derül ki
és én sem tudom, hova megyek gyalog ebben a sötétben*

*ura a Napnak, ura a Holdnak
ura élőknek, ura a holtnak
ura az égnek, ura a földnek
fehér lángunkra gonoszok törnek
fehérlófia álmod az égen
vágytól fuldokló holdfénykönny régen
regőshegedőnk repedt és ütött
arcunkat marja foszforzöld üszök
tündérlány bőrén hattyú nem éled
nem mozdul a láb
táncra nem széled
nem kurjongatnak deli vitézek
szintetikus máz íztelen mézek
vértelen lányok csóktalan csókok
betonbunkerbe nő koporsótok...
s én mint e mese kárhozott lelke*

*vinném én mindet de hova ... merre...?
Erdélyországban hol áll a vár
rom alatt zokog sebzett király
árvamadár, rabmadár
aranykalitkája fáj
szárnya gyöngyös, gyémánt ékes
árva lelke mégis éhes...
szavaimban aranybúza
sárba hullott szerteszórva
nedves rögnek buja átka
adj kalászt a szóló szájra
királyoknak adj hitet
szomjas szájnak hûs vizet
szerelmesnek kéjes szépet
menekültnek menedéket
add meséim kinek szóloom
sebzett szárnyam vérzi ólom
hitemet mesékbe zárva
vagyok koldus, vagyok árva
vagyok szóló, vagyok látó
tenger vizén gyalogjáró
de ne félj ha mesét szólok
égszemével takarózok
mesémnek nagy az ára
valóságba be van zárva
árvamadár, rabmadár
aranykalitkája fáj...*

fáradt táltos zihál a járdaszélén
valaki megsajnálja és ad neki egy cigit
az erdélyi égen drakula révül
megrémül a művértől és elmegy hollywoodba
mert az anyját nem találja
tegnap kilőtték az utolsó medvét az erdőből
a juhoknak szóltak, hogy az ő érdekeik miatt...
hisz itt mindenki isten béránya lehet, aki béget
s a medve bőrén az egykori elvtárs korosodó szeretője
iszik
s megállapítja, mégis jó buli ez a demokrácia

mondanám a Holdnak
farkasok dalolnak
éjszakát
kergetném az árnyat
vérző sólyomszárnyat
bús csodát

én nem akarom odaadni ezt a földet
én nem akarom odaadni a fenyeseket

sem a templomokat a tündért és a kertet
sem a csatában csonkult veszteseknek
sem a tüszős dzsentlemeneknek
mert ezen a földön az én múltam
lassan rothadó kékvér cseppjeim égnek
látod, ma már csak lidércfény vagyok
jogerős ige kolostorban és kuplerájban
a nép hangja és a rablóké

koldus jön az égen
nyomorában vétlen
ott zokog
hallgatják a gögös
aranyba hasonlott
templomok
ez talán a kincsünk
istenverte nincsünk
ámenünk
nyugtót sosem lelünk
istenrőzse leszünk
éghetünk

mert kettőbe hasadt nyelvvel valami
idegen sziszegés fenyeget
s hideg pikkelyein halálról álmodnak
magtalan férfiak és vérbe borult ölü
szerencsétlen asszonyok
jaj, elkürelték a kisdedet - ordít a bomlott agyú prédikátor
idén elmarad a karácsony, de a mekdonaldszba
két szendvicset ehetsz egy pászkát ingyen
akit nem érdekel a betlehemi sztori
mózes jogsí nélkül száguldozik az úrben
beszédkibáját hamar eltanulják
s a kopjafákra kódjelzéseket farag
egy magát rózsálovagnak hazudó házaló

latrok némán járnak
pénzváltók is látják
templomom
mit akarnak tőlem
hisz hangjukat szólni
nem tudom
magdolna szép álmán
krisztus lábra ámbra
leborul
könnyes volt a nappal
véres alkonyattal
komorul
párnámon az árnyék

éj imára vár még
egy fohász
tudatban reszkető
gondolattemető
hallgatás
rám gondolnak érzem
mosollyá vált félszem
valahol
kívánok ha merek
holnapra szebb sebet
aludj jól

tétován baktatok ebben a balladában
térképem a tegnap, iránytűm az isten
káoszba vonagló evolúcióban
hungaroszaurosok pusztulásáról beszél az örült darvin
majd kétlábra áll és makogni kezd
inkvizítorok isznak az éjszakában
álmukban boszorkányok sikolya
jézus saruját ellopták a hajléktalanszállón
de ő mosolyog, hiszen a láthatatlanban
mindenki mezítláb is úr
és lassan megszólít az erdélyi éjszakában
rám váró ezer ismerős kereszt

Erdély éjszakáiban érted álmodok
és érted koldulok bűnbocsánatot
de aranykalitkákban jaj, nem tudok
repülni...én a föld, a fény, a rongyos koldusok
a fáradt asszonyok, a szomorú kurvák,
a kalandorok a poéták angyala vagyok...

tegnapjainkból építsünk oltárt s mutassunk fel
gyönyörű áldozatot az árva Erdélynek
már nem félek, már értem a kenyér szavát
a göröngy szavát, a koldus szavát...
s szavamat érte a kenyér, a göröngy és a koldus:
mert itt vagyok itthon, itt vagyunk itthon...
Erdély keresztje alatt várjuk a harmadnapot
maradjak magdolnátok ki lelketekből erőt kapott
hogyan belesikolt a félelmetes csendbe:
- Gyertek, mert él, mert feltámadott!

Holdkőváza (kerámia)

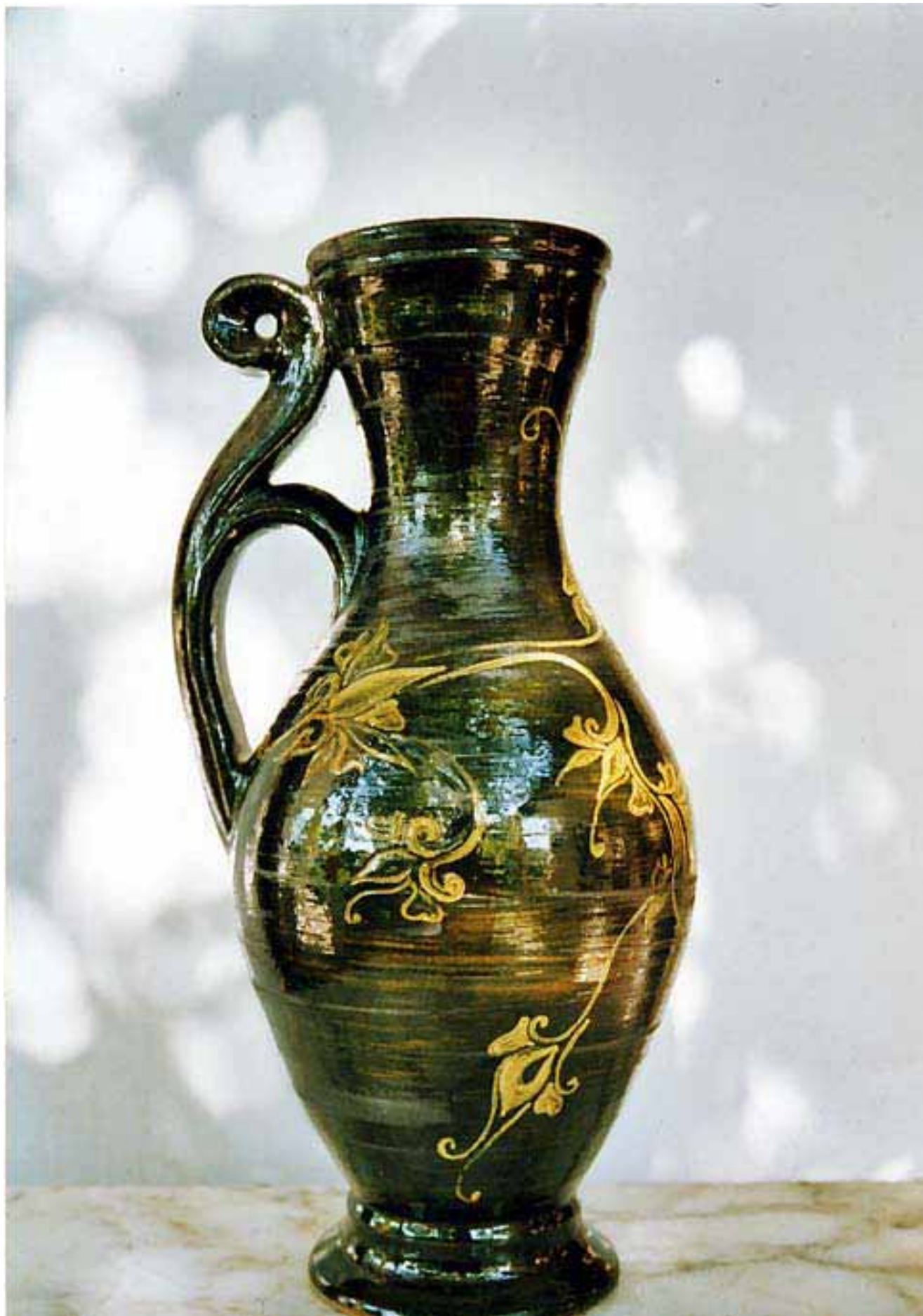
HÖRÖMPŐ GERGELY

Kisvárosi este

Mikor a barokk lámpák sárga
fénye
a kisvárosi estét megigézte
a templomok egymásnak
felelgetve
belekongattak a mély véletlenbe.

Hallgattam sokszor a harangszót.
Szólott halottért, hívott
szenvedőt.
Jelezte a közelgő estét és
nyugtatta
az ítélet-időt.
Gondoltam
néha, mintha ez több lenne,
mint kongó érc és csengő
szerkezet
s a templomtornyok túl magas
faláról
az órák szeme rám meredezett.

Az élet mindig több, mint látható.
Erről beszélt az esti harangszó,
de mikor végre értenénk a
hangját,
a harangozást mindig
abbahagyják.

SZIKRA JÁNOS versei

Amikor a smasszer megmarkolta a gumibotot

Eljöttek hát értem is a nihilista gyászhuszárok.

Ragacsos parolák
s bőfőgő dugófejek alatt
a csikkek közt megtaposott kéziratlapok.

Mocskos asztaluknál éreztem először,
nem vagyok közéjük való.

A befelé nyíló ajtó az égre,
a kifelé nyíló a barlangra néz akkor is,
ha száz fogsorral vigyorog rám volt barátom,
Tódor János a halál.

Tajtékozó smasszer,
kettétört gumibot a szeme.

Saját kulcsával zárom rá magam.

Ha szőr döfne ki szemgolyómból,
akkor éreznék ekkora kint.

Eljöttek hát értem is a szabadelvű janicsárok,
odvaikból előordasodtanak,
és mindaddig a foglyuk vagyok,
míg nem szakad föl Magyarország hörgőiből a hazátlan köpedék.

A kifelé nyíló ajtók a barlangra néznek,
a befelé táruló ablak az égre.

A szempilla a pupillába nőtt,
amikor a smasszer megmarkolta a gumibotot.

várákozás a semmire

mielőtt elnyel az éj bányagödre
fölidézem földillatod
lányvirágszagod
mert súlyos az éjszaka mélye
haláltól odvas a méhe
s a lelketlenség gyarmatán
már csak a remény utáni honvágy emlékeztet
a hit kamaszkorára –
kutyául érzem magam
nyüszíték és vakaródzok e gazdátlan nemzet sintértelepén
pedig még csak most kezdődik a hajsza
arcáról még senki sem rántotta le vigyorát
ó boldog kor
most még csak hazudnak a fizetett hazaárulók
a test test elleni küzdelem
a gyűjtőtábor
a tömegsírok ideje csak ezután következik
mit is írok
hiszen tudnak máshogy is beszélni
nekik aztán mindig vannak más eszközeik
személyügy
humánpolitika
empatikus eufémiák
s egyéb emberközpontú távhalálnevek
mi végett vagyunk a világon
felebarátain és egészen gyilkosaim
ne akarjatok jót nekem
s ne mutogassatok semmiféle messiásra
miképpen én sem áltatlak benneteket
elkárhoztunk születésünk előtt valamennyien
elkárhoznánk
de kárhozat sincs
csak ez a tûrhetetlen
idomított várákozás a semmire

Kis példányszámban megjelent a Börzsönyi Helikon állandó szerzőjének, Mórítz Mátyásnak verseskönyve, Gyűjtósnak lenni címmel. A könyv a Szerző két netkötet után a harmadik, immár nyomtatásban megjelent könyve. Gyűjtósnak lenni... Mórítz Mátyás, a fiatal költő ezt nem kérdezi, kijelenti. A nagy kedvenc, József Attila után talán nem is foghatja fel a költészetet másképpen az ember, ha tisztességes akar lenni. És, miért ne lenne tisztességes? Hisz ..., „Kiterítenek úgyis”.

Mórítz Mátyás

Gyűjtósnak lenni

versek

Ezek a versek együtt talán komor képet alakítanak ki a Szerzőről. A versekben komor, ám egyáltalán nem pesszimista, inkább bizakodva borongós Mórítz sajátja lett mára már ez a hang. Ezeket a verseket ne egyszuszra olvassák, csemegézzenek inkább belőlük. Válogassanak, hajtsák be a lapszéleket ott, ahol kedvükre való verset, gondolatot találtak, s térjenek vissza hozzájuk gyakran. Így nem fogja „megfeküdni a gyomrukát”, s ráéreznek majd a versek ízére, zamatára. A Szerző szeret vacakolni, átírní, átgondolni, míg aztán a végleges változat már olyan, akár az óbor: ízes, színes, zamatos, megfelelő hőfokon élvezve (ezt a megfelelő hőfokot az Olvasók versekhez való hozzáállására értem) igazi élményt ad.

A költészetre, akár valami szakrális varázslatra gondol Mórítz. Individualista világunkban sem öncélú, és épp ezért hiteles a költészete. Mondhatni megélt, átélt, megszenvedett költészet ez, folytatva a tanítómesterek, a „nagy elődök” hagyományát, (Ady, JA, és kortársak is) ugyanazt az utat járja. Hiszi, hogy másképp nem lenne értelme sem az írásnak, sem az olvasásnak. Gyűjtósnak lenni... Van-e nemesebb feladat, van-e nagyobb felelősség?

AUDITOR

Szávai Attila írásai

Három és fél

Két hónapja takarítok a hivatalban, de valahogy nem lettek rövidebbek a folyosók. A neonfényt eleinte nehezen bírtam csak, de már nem annyira érzem, ha bevérzik a szemem. Amióta az unokám tanácsára napszemüvegben mosom a folyosókat, tényleg jobb. Csak sajnos elég hangos, mikor véletlenül felrúgom a hamutartókat a folyosó végén. Mindig kijönnek a hivatalnokok, hogy mi történt, úgy kell őket megnyugtatni, hogy aztán normális idegállapotban tudjanak fénymásolni, kávéát főzni, papírt suhogtatni az asztalon.

Egyszer hallottam véletlenül, hogy a jövőben, az önkormányzat tervei szerint három és fél állás lesz itt takarításra. Nem szokásom hallgatózni, de ha egyszer valamit hangosan mondanak, beremegnek a fülszőreim, hiába van köztünk ajtó, ablak, teremgarázs, vagy betonszarkofág. Hát, mondtam magamnak, kiiszom a felmosóvödröt, ha értem ezt. Hogy három és fél állás. Ezek szerint lesz három egész asszony, mint én, meg lesz egy olyan, aki csak deréktól lefelé lesz, vagy felfelé, esetleg hosszában fél, mint a hentesnél a disznó berakva a kirakatba. Csak azt nem értem, hogy lehet úgy felmosni, vagy csikket szedni a kinti folyosón, ha az embernek nincs meg a lába. Talán tolják őt rokkantkocsival, hogy tudja szedni, de akkor meg külön ember kell a kocsinhoz. Meg szerintem normálisan kávé se lehet úgy főzni, meg inni stikában, ha az embernek csak bal fele van, issza be a szájába, oldalt meg egyből folyik ki, aztán lehet felszedni vizes ronggyal a linóleumról. Sok minden titok van itt az önkormányzatnál.

Azt sem értem például, hogy külön szervezeti és működési szabályzatuk van, hogy lenni tudjanak, érted. Ki is próbáltuk otthon, írtam én is működési szabályzatot, olyan családit, aztán kivettem rajszöggel a konyhafalra a szekrény mellé. Benne volt minden, onnantól kezdve, hogy a kutyák milyen hangnemben és milyen skálák szerint ugathatják a teliholdat, sőt a hold is benne volt, bár később kivettük, mert nem tartotta be az előírásokat. A nagymamának annyira tetszett az a rész, ahol a levestészta méretezését szabályozom, hogy nekiállt (nekiült) és faliszöttest kezdett készíteni a közepén hímzéssel, ami mutatta szépen, hogy a felhőből eső lesz, az esőből gabona, abból meg tészta. Az uram mondta aztán tovább is, hogy mi lesz a tésztából, ha megesszük, azt is hímezzé oda, de a nagyfi nem értette elsőre.

A három és fél takarítónői állás az uramnak is gyanús volt, szerinte a fél ember, az politikai okból van. Azt mondta, utána néz a dolognak, hiába látáskárosult. Légnyomást kapott a szeme, mikor hetvenkettőben arcába robbant a cséplőgép. Azóta szereti a huzatot, szépen tartja bele a fejét, ha ideges, mindig kiáll a ház elé, szembe a széllel, attól megnyugszik. Ha meg nincsen szél, bekapcsoljuk neki a fürdőben a ventillátort. Nem tartozik szorosan ide, de valami elszorult az emberben akkor, mert a szaglóérzéke is gyengébb lett a cséplőgép óta. Régen már a kertben megérezte, ha nagyon odaégettem a rakott karfiolt, de ma már csak úgy szívogat-szagolgat, hobbiból. Rendesen eltörhetett benne a szenespince szaga, meg a többi, amit szívott addig.

Már a név is, hogy önkormányzat, hülye érzéseket kelt bennem. A szóról, hogy önkormányzat, nekem elsőre valami sokkal több jut eszembe, mint a tintasugaras nyomtató szaga, a paragrafusok betonszáraz mondatai, a felhívás veszettség elleni védőoltásra, vagy a testületi ülések azon másodpercei, mikor senki nem mond semmit, csak lapozzák, suhogtatják a papírjaikat. Ezt legalább együtt csinálják. Nem ez jut eszembe először az önkormányzatról, hanem valami más. Történt ugyanis egyszer, hogy a férjem kiment a birtokra a kistraktorral valami olyasmit csinálni, amire rá lehet fogni, hogy szántás, kapálás, szőlőmetszés, komposztálás, akármilyen. Már nem emlékszem pontosan, hogy mi volt a cél. Viszont arra határozottan emlékszem, hogy amíg az a nem normális elment pössenteni a konyha mögé, a kistraktor elindult magától le a dombon, önkormányozta magát vissza a falu felé. Rajta minden, demizson, szvetter, kardigán, befőttesüveg, elemes rádió, benzines kanna, ásó, kapa, (nagyharang), csillárhorog, ételhordó, lengőfűrés, nyári cseregyerek, meg ami kell még. A férjem meg jön ki a fa mögül és már csak a csörömpölést hallja és a szerszámok és egyéb holmik repkedését, ahogy becsapódik a téész transzformátorába a kistraktor, mint valami falusi meteor.

Halivúdi katasztrófafilmeket lehetett volna forgatni, ahogy belassítva megy neki a kistraktor és repül szépen a műanyagvödör, meg ahogy lustán pörög a munkavédelmi kesztyű a levegőben. Az ember meg csak állt a fa mellett, összehugyozott nadrágban, olyan folt volt rajta, mint Afrika a térképen, csak rajta össze volt csukódva a Szuezi-öböl. Persze egyből elkapott az ideg, hogy egy ilyen töketlenhez mentem hozzá. Inkább mentem volna házfalnak, vagy villanypóznának. Érdekes, hogy minden hibája ellenére szeretem a férjem már ötven éve, amióta elvett, és állítólag ő is szeret, bár ezt így már régen mondta, úgy ötven éve. Nem baj, talán csak magában tartja, hogy ne kopjon el, ha sokat kimondaná.

Hol volt ötven éve itt önkormányzat, mikor én kislányként szaladgáltam a patakparton, mosás után. Nemrég nosztalgiából lementünk a nyugdíjasklubbal a patakra ruhát mosni, de hamar hazajöttünk, mivel nem szoktuk mi az olajfoltokat, meg, hogy vidra helyett hűtőszekrényt látunk a patakparton, ráadásul ki is volt olvadva. Először azt hittük, hogy az önkormányzat lepott meg minket, és tele van üdítővel, jégkrémmel, mirelit szalonnával, fagyasztott vattacukorral, ilyesmikkel a hűtő, de nem. Rájöttünk hamar, hogy az önkormányzatunk nem egy leányálom, pláne nem máltai szeretetszolgálat. Mindegy, ez a három és fél takarítónői állás akkor se fér a fejembe.

Csirkenyomok

Hát, szóval ezért, mondta lehajtott fejjel Ica, született Galkovics Ilona, majd felhajtotta (vagy legurította) a deci vodkát. Ica úgy ivott néha, mint egy betonkeverő. Az ötvenhét éves nő igazán külön világot élt meg eddig, ahogy mondani szokta. Kezdjük ott, hogy szakmáját nézve lakatos és minősített ívhegesztő, amik ugye nem műkörmözések, pláne nem énektanár. Galkovics Ilona annak a Galkovics Jolánnak a húga, akiről nemrég mondták faluszerte, azért ment hozzá a legmenőbb helyi vállalkozó, mert a Jolán úgy tud menni az emberek között a hivatalos rendezvényeken, mint az álom, és mert szépen jár a fara ilyenkor. Akár a kardántengely. Ugyanis a vállalkozó legfőbb tehetsége az autószerelésben van. A vállalkozó előtt a Jolán az iparcikkes eladóval próbált összerakni valami lelki kontakt-szerűt (titokban nyilván testit is), de végül semmi sem lett belőle, mert az iparcikkes eladó túl sokat foglalkozik csavarokkal, meg tiplikkel, ahelyett, hogy megmondja például, mi legyen a vasárnapi ebéd. A Jolánnak az is tetszett volna nagyon, ha a tipliügynök ebéd közben oktatólag jó nagyokat aktuálpolitizált volna, és két ököllel verte volna a tányérok és tálak közeit (tányér csörömpöl, leves az abroszra), hogy a bűdöskurvaannyát ennek meg annak a politikusnak, mert ott basszák át az embert, ahol lehet, a sok marha meg hagyja magát. De nem. Nem volt ilyen lelkes az iparcikkes fickó. Csak akkor cikkant meg benne a lélek, ha olyan került szóba például, hogy csiszológép. És egy ország sorsa csak elenyésző módon múlik csiszológépeken. Bár, ki tudja.

Hát szóval, ezért betonoztuk le a tyúkudvart, mondta Ica, miután ledöntötte a vodkát, és a nagy nyelésben bepárasodott a tekintete. A vonásai átmentek valami nyúlósba. Ilyenkor, ha valami mélyet akart mondani, valami távlati bölcsességet és jó tanácsot az emberiségnek, hogy eredményesebben használja az univerzumot, mindig kicsit eltátotta a száját. Félrebiccentette a fejét és felfelé bámult, mintha a plafon repedéseiből olvasná ki az okosságot. Ilyenkor kissé arra is hasonlított, aki éppen ásítani készül, de eszébe jut valami, például fel kell adni csekken valami pénzt a postán, mondjuk villanyszámla, és elakad az ásítás, bedugul. És ha már eltömődik az álomosság, gyorsan részletezni kezdte a vodka és az álmódugulás okát és mikéntjét. Tekintete zavart volt.

Ott kezdődött, kezdte, hogy kurvára meguntam minden eső után a sarat a baromfiak alatt, és egy idő után már a rengeteg kicsi lábnyom is irritált és az, hogy férjem, a Béla meg egyenesen rajongott ezekért a lábnyomokért. Szerinte a világ és az emberiség sorsát lehet kiolvasni az apró lenyomatokból a trágyás sárban. Az első időkben próbált jósolni a nyomokból (négykézláb), de miután félrejosolta kissé a tanácselnök közelgő halálát, alábbhagyott benne a szenvedély, inkább időjárási jóslatokat adott némi aprópénz fejében. A fejében ilyenkor olyanok kavargtak, hogy holnap szép idő lesz, viszont eső előtt mindenféleképpen be fog borulni. Odáig fajult az emberben a lelkesedés, hogy mikor felújítottuk a lakást (leégett a zárlatos kávéfőző miatt), a tapéta mintáját is ilyenre szeretne volna, sőt olyan is lett, sok kis csirketalp-lenyomat, és pálcika-párzás az egész szoba, plafonig. Ezt úgy hozta össze, hogy egyszer olyan eső esett a falura, amelyet filmben is ritkán látni, nincs az a rendező halivúdban, akinek ilyen szép függőlegeseket gondol ki az esőcseppekre. Szóval, a Béla meg kirakta a frissen vásárolt tapétát az udvarra, ki a sárba, hogy szépen tapodják össze a csirkék, legyen szép minta. Ekkor kezdődött nálam a furcsaság idebent a fejben.

Először azt mondta az orvos, hogy neurotikus vagyok. Azt hittem szakmára érte ezt, mondtam, hogy olyan nem tanultam én, egész más van a bizonyítványba, és céloztam arra, hogy lakatos és minősített ívhegesztő. Persze mondtam a doktornak, hogy már lány koromban is fogékony voltam az újdonságokra, és, ha akarja, és muszály, szívesen leszek olyan neurotikus vagy mi, de mutassa meg először, hogy kell azt.

Mikor fiatalok voltunk az emberrel és még nem zavartak a csirkék a gondolkozásban, mindig szerettünk újítani. Volt, mikor csak a nyúlólat rendeztük át úgy, hogy a szomszédok nem hittek a szemüknek, azt hitték, loptuk valahonnét, pedig csak rátoldottunk egy szintet, olyan plázásra csináltuk az ólat. Máskor meg a szexuális életünkbe vittünk be némi flikk-flakkot, csak úgy ötletszerűen, ahogy éppen kedvünk tartotta. Volt, mikor szénabálában estünk egymásnak, volt, mikor patakban, bár utóbbi esetben a Bélának jó sok pálinkát meg kellett inni a kellő és minőségi harckedv elérése érdekében, de olyan is volt, hogy kombináltuk az ilyeneket és megkértük a szomszédot, akinek volt traktorja, hogy jöjjön ki a patakhoz, és ha szólnak, hogy oké, túrja be a szénát a patakba, mi meg persze alatta. Szegény Béla úgy fujtatott, mint egy gőzmozdony, máig az orromban van a Béla pálinkapárás szájszaga és az ázott széna savanyú illata.

Aztán kurvára meguntam a Bélát, aki esténként csak a tapétát nézte, mint egy megszállott, velem és a világi életével meg már nem foglalkozott úgy, mint régen. Húsz évvel ezelőtt még jóval több volt benne a fog és az élet, jobb volt tehát az életfelfogás is, könnyebben emésztette a sorsát. Amióta tapétázik, azóta meg csak a szellemi hullamerevség. Az ágyat már nem is említem, csak fekszik mint a sütőtök, más meg semmi, pláne nem nyámmogni a melleket, meg ahol még kell. Mondtam is neki, hogy kedves Bélám, úgy ki foglak vágni a tapétaiddal meg a csirkéiddel együtt az utcára, hogy csak pislogtok majd mind. De végül mégsem küldtem őket világgá, inkább csak finom utalásféleképpen minden nap csirkeaprólék-levest főztem. Két hét után persze megutálta a Béla, azt mondta, úgy főzök, mint az ökörhugyozás. Meg hogy gyanús a csönd odakint hajnalonta és ritkábbak a lábnyomok is egy ideje, túl sok a szünet. És, hogy ő bizony el fog válni tőlem, mint fazéktól a zománc, persze jogilag is, elege van már abból, hogy akkora bennem a féltékenység, hogy már hullik a hajam, tele van vele a leves. Szerinte a csirkékre vagyok féltékeny. Én. Hol lennék má' féltékeny olyan élőlényekre, akik nem tudnak egy normálisat káromkodni, ha kifut a csirkeleves. A csirkék meg nem tudnak ilyet a tudomány és a helyi állatorvos szerint sem, mármint csirkelevest. Káromkodni sem valószínűleg, a tyúkeszüikkel biztos nem tudnak olyat kitalálni, hogy bárcáskurvaanyjatögyemelegpicsája. Viszont azért elég csúnyákat gondolhatnak, mikor megyek feljűk a konyhakéssel. Igazából nem érdekel. Csak az bánt (kurvára), hogy mikor az egyik délután lebetonoztattam az udvart, hogy ne legyen több csirkepacsker az életemben, jött a Béla és egy teherautónyi csirkét pacskeroltatott rá a betonra. Reggelre annyi nyom volt, mint égen a csillag. Elkezdtem smirglivel semlegesíteni, szintbe hozni, de az első négyzetméter után felordítottam, hogy elég. A többire nem emlékszem pontosan, állítólag előkerült a vasvilla is. Úgy találták meg a Béla hátában. Mindegy, régi ügy, már nem is emlékszem szinte, hogy börtönben is voltam. Csak az bánt, hogy ha felnézek két deci vodka után a csillagos égre, nem a Béla jut először eszembe, hanem olyanok, hogy az eget is összemáskálták a kibaszott csirkék.

Nagyorosziba került az idei Jókai-díj

2008. február 17-én, vasárnap délután – Jókai Mór születésének évfordulója előtti napon – ünnepélyes keretek között Révkomáromban kiosztották az idei Jókai-díjat.

A 2008. évi Jókai-díjat Cegléd József Kázmér kapta
Foto: Vas Gyula

A 14 beérkezett pályamunka közül a szakmai zsűri a magyarországi Cegléd József Kázmér: Fattyúkiáltás című munkáját találta a legjobbnak. A győztes jutalma Jókai Mór kezének márványlapon elhelyezett gipszmásolata, továbbá 30 ezer korona. Az összeget, csakúgy, mint az első évben, idén is Szénássy Árpád özvegye, Szénássy Mária ajánlotta fel; az időközben elhunyt Szénássy Árpád volt ugyanis az, aki Végh Józseffel a Jókai Emlékbizottság elnökével közösen felvetették a díjalapítás ötletét.

Idén egy különdíjat is kiosztott a zsűri: a tízezer korona pénzjutalommal járó díjat – az összeget Szűcs Aliz és testvérei ajánlották fel – Tarics Péter kapta „Ma is ég az oltár” című pályamunkájáért.

A beérkezett pályamunkákat egy antológiába foglalták a díj meghirdetői; a kiadványt a komáromi Madách könyvesboltban lehet megvásárolni.

A bírálóbizottság állt egy szlovák és egy magyar triumvirátusból, mely egymástól függetlenül felállított egy rangsort, mely után azt egybevetették. Az idei évben a két bizottság között nézetkülönbség nem alakult ki.

Szlovák részről bíráltak:

Martényi Árpád bányamérnök, nyugalmazott miniszteri főtanácsos, a Rákóczi Szövetség titkára és az Esterházy János Emlékbizottság tagja.

Dr. Molnár Imre kandidátus szociológus, történész. Több – a szlovákiai magyarság történelmével foglalkozó – cikk, tanulmány és könyv szerzője és szerkesztője. Egyetemi tanulmányai kezdetétől foglalkozik Esterházy János munkásságának kutatásával.

Dr. Szénássy Zoltán tanár, helytörténész, író.

Magyar részről bíráltak:

Lénárt G. István mkl: zeneszerzős, színpadi szerző.

Stancsics Erzsébet (Táncsics Mihály leszármazottja) Krúdy-émlékermes költő, Irodalmi- és Művészeti Díjas író.

Szántai Sándor mkl: író, költő.

Végh József mkl: népművelő, helytörténész, író.

A két kitüntetett írásból Németh Sándor színművész olvasott fel (hosszan) részleteket. Az ünnepséget egy-egy igen virtuóz zongora és hegedűjáték keretezte, legvégül pedig a magyar Himnusz elnéklése.

Az ünnepséget követően állófogadás, televíziós és rádiós riportok, valamint dedikálások következtek.

A Börzsönyi Helikon szerzői, olvasói nevében is szeretettel gratulálok Cegléd József Kázmérnak, s további sok sikert kívánok. A Szerk.

FELHÍVÁS

Kedves Olvasóink!

A **Börzsönyi Helikon** eddig megjelent számainak anyagából tervezek egy reprezentatív, színes, többszáz oldalas (min. 200-300), keményfedeles kötet megjelentetését.

A terveim szerint a kötetben helytörténeti anyagok (a kiadványt anyagilag is támogató Önkormányzatok lesznek érintettek ebben), versek, prózai írások, és színes-, képes művészeti anyagok szerepelnének majd. E terv megvalósítása érdekében 22, a Börzsönyi Helikonban eddig helytörténeti anyagokkal, vagy ott élő művészeikkel szereplő Önkormányzatnak, és ezeken kívül térségünk országgyűlési képviselőinek, a Nógrád Megyei Közgyűlés elnökének küldtem kérő levelet.

Ha sikerül a tervezett összeget összegyűjtenem, még ez évben megvalósulhatna ez a nem is olyan „vad álomnak” nevezhető elképzelés. Kevés helyről kaptam visszajelzést eddig, de már 77.000 forint összegyűlt. Köszönet érte.

Kérem Önöket, akik szimpatizálnak tervemmel, szeretik a Börzsönyi Helikont, tiszteljenek meg bennünket (szerzőket) azzal, hogy anyagilag is támogatják tervemet. Az elkészült kötetekből két darabot kapna a lapban publikáló minden szerző, ezzel honorálnám eddigi ingyenesen végzett munkájukat.

Támogatásukat eljuttathatják a 63800018-10017289 számlaszámra. Kérem, a megjegyzés rovatba beírni: BH kiadvány.

A nem a fetebbi célra szánt támogatásukat is ugyanerre a számlaszámra várom, ebben az esetben a megjegyzés rovatba írják be: BH támogatás

Minden egyéb információt megkérhetnek a karaffagy@ gmail.com email címen.

Segítségüket előre is köszöni a Börzsönyi Helikon alapító-szerkesztője, Karaffa Gyula.

Eddigi támogatók:

Hont Önkormányzat
Jávorka János (Rétság)
Demeter Zsolt (USA)
Cegléd József Kázmér (Nagyoroszi)

E havi számunk szerzői:

Cegléd József Kázmér (Bácsalmás, 1954)
Nagyoroszi, író

Cserepes Andrea (Budapest, 1972) Pécs,
szellemi szabadfoglalkozású, meseíró

Egry Artúr (Budapest, 1953) Budapest, mérnök,
tanár, költő

Ferenczy Kristóf (Miskolc, 1974) Kutasó,
keramikus

Handó Péter (Salgótarján, 1961) Sóshartyán,
író, költő

Hörömpő Gergely (Kisvác, 1945 - Kisvác,
2007) református lelkész, költő

Ketykó István (Szügy, 1946) Verőce, nyugdíjas
köztisztviselő, költő

Móritz Mátyás (Budapest, 1981) Budapest,
író, költő

Németh Péter Mikola (Diósgyőr, 1953) Vác,
költő

Szájbely Zsolt (Balassagyarmat, 1987) Rétság,
tanuló, költő

Szávai Attila (Vác, 1978) Rétság, író, újságíró

Százdi Sztakó Zsolt (Ipolyság, 1967) Százd,
író

Székács László (Budapest, 1946) Budapest,
nyugdíjas mérnök, költő

Szikra János (Bácsalmás, 1954) Pátka, költő

Szõke Mária Magdolna (Nagyvárad, 1970)
Nagyvárad, újságíró, író, költő

Végh József mkl. (Diósjenő, 1953) Diósjenő,
helytörténész, művelődési ház igazgató

Impresszum:

Alapító-szerkesztő:
Karaffa Gyula

Helytörténet:
Végh József mkl.

Képzőművészet:
Konczili Éva

Szerkesztőség címe:
2645. Nagyoroszi, Petőfi út 19

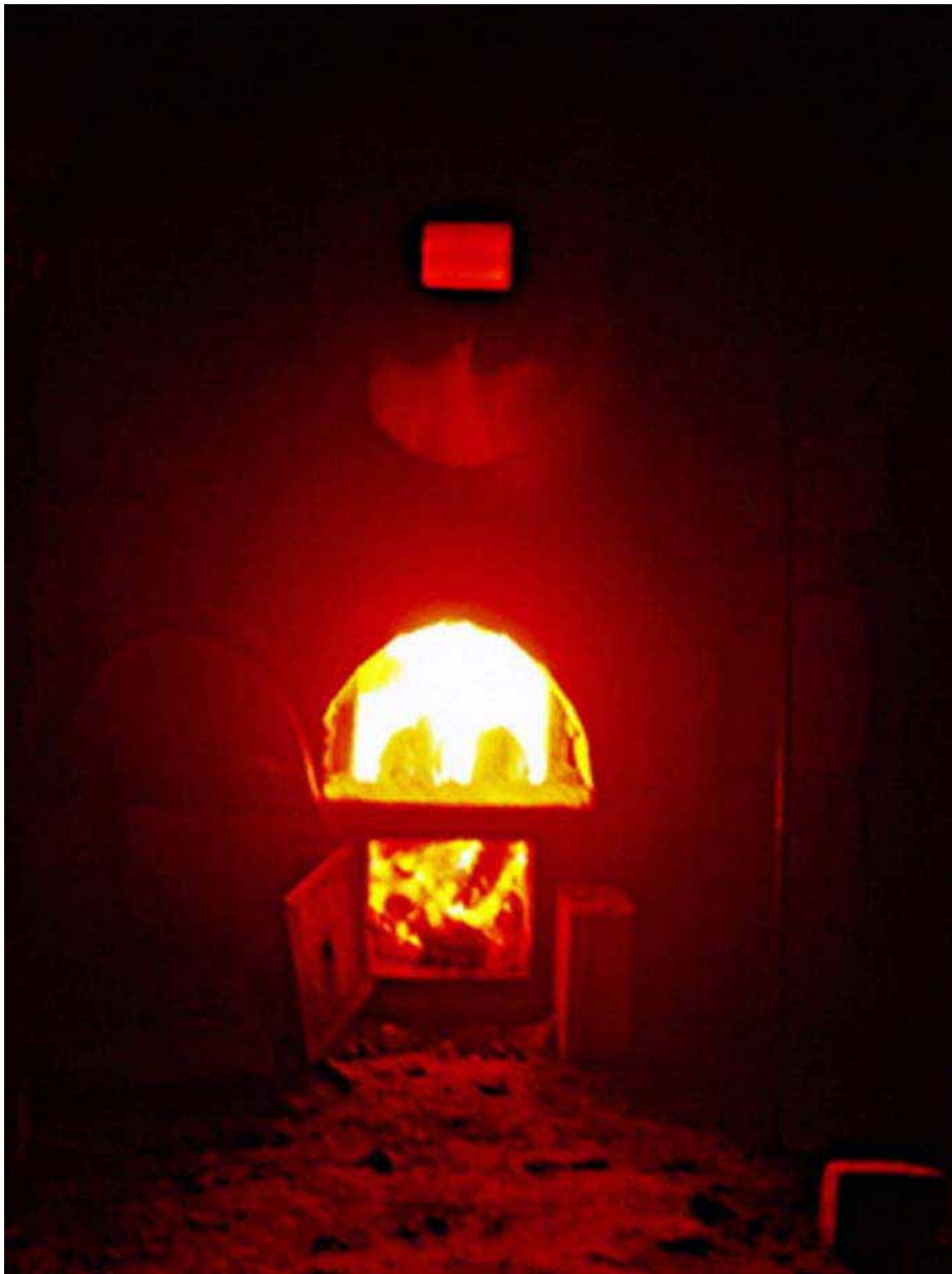
Telefon:
0630-383-5385

Email cím:

karaffagy@freemail.hu

hgev@freemail.hu

**Terjesztés kizárólag PDF
formátumban.**

Ferenczy Kristóf égetőkemencéje “munka közben”